

INDIAI TÖRTÉNETEK

**IRTA
RUDYARD KIPLING**

**FORDITOTTA
MIKES LAJOS**

**BUDAPEST.
LAMPEL RÓBERT (WODIANER F. ÉS FIAI)
CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVKERESKEDÉS KIADÁSA**

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

TARTALOM

Lispeth.
Cupido nyilai.
A másik.
Gyógyulás.
Ál-virradat.
Kitaszítva.
Következmények.
Mac Goggin Aurelian megtérése.

Lispeth.

A dombvidéki Sonoo-nak s feleségének, Jadeh-nek a lánya volt. Egy évben nem termett tengerijük, s egyetlen mákföldjükön, Kotgarh-tól oldalvást, épen a Sutlej völgy fölött, két medve ütött éjjeli tanyát. Így aztán jövő tavasszal felvették a keresztséget s bevitték a missióba kis babájukat is, hogy keresztvíz alá tartsák. A kotgarh-i tiszteletes „Elisabeth” névre keresztelte, a mit a dombvidéki vagy *pahari* tájszólás „Lispeth”-nek ejt.

Egyszer ott járt a kolera a Kotgarh-völgyben s elragadta Sonoo-t és Jadeh-et. Lispeth félig szolgálónak, félig társalkodónőnek az akkori kotgarhi tiszteletes asszony házába került. Ez a morva hittérítők uralma után történt, mikor Kotgarh, „az északi dombvidék királynője”, nem feledte még el egészen régi címét.

Vajjon a keresztnység vált-e Lispeth javára vagy népének istenei tettek-e meg érte minden tőlük telhetőt, nem tudom; de annyi tény, hogy nagyon kedves lány lett belőle. S ha egy dombvidéki lány kedves, bátran megtehetünk érte akár ötven mértföldnyi rossz utat is, csak hogy megláthassuk. Lispethnek görög arcza volt, olyan, a melyet az emberek gyakran szoktak festeni, de nagyon ritkán látnak. Halvány, elefántcsont színe volt, s fajához képest rendkívül karcsu növési. Szeme bámulatba ejtett. S csak ne hordta volna azokat a rettenetes perkálruhákat, melyekért élnek-halnak a missiókban: váratlanul találkozva vele a domboldalon, azt hitted volna, hogy a rómaiak Dianáját látod vadászatra menni a maga valóságában.

Lispeth buzgó keresztény volt; s vallását hajadon korában sem hagyta cserben, nem úgy, mint a legtöbb dombvidéki lány. Népe gyűlölte is, mert a mint mondták, *memsahib* lett s naponként mosakodott. A tiszteletes asszony nem tudta, mitévő legyen vele. Tudja isten, az ember nem igen kívánhatja egy öt láb tíz hüvelyk magas délczeg istennőtől, hogy tálakat és tányérokat mosogasson. Így aztán együtt játszott a tiszteletes úr gyermekeivel, eljárt a vasárnapi iskolába, végig olvasta a ház valamennyi könyvét s napról-napra szebb lett, mint a mesebeli királykisasszonyok. A tiszteletes asszony mondogatta ugyan, hogy jó volna, ha a lány Simlába menne szolgálni gyermekek mellé vagy valami finomabb helyre; de Lispeth nem akart elszegődni. Nagyon boldog volt ott, a hol volt.

Ha utazók érkeztek Kotgarh-ba, ami akkortájt ritkán esett meg, Lispeth szobájába zárkózott, mert attól félt, hogy elviszik Simlába vagy más valahová, ki az ismeretlen nagy világba.

Egyszer, pár hónapra azután, hogy tizenhét éves lett, sétálni ment. Lispeth nem úgy sétált, mint az angol úrhölgyek - másfél mértföldet előre s ugyanannyit vissza lóháton. Kis sétáin húsz-harmincz angol mértföldet bejárt oda-vissza Kotgarh és Narkunda között. Ez alkalommal késő este tért vissza, lefelé lépdelve, valami nehéz tárgygyal karjaiban, a kotgarhi nyaktörő lejtőn. A tiszteletes asszony a nappali benyilóban szundikált, mikor Lispeth lihegve, ki-merülve belépett. Terhét a pamlagra téve csak ennyit mondott: „Itt a férjem. A Bagi Road-on találtam. Megsebesült. Ápolni fogjuk s ha meggyógyult, ura majd összead vele.”

Ez volt az első eset, hogy Lispeth férjhezmenési szándékáról szólt s a tiszteletes asszony elborzadva kiáltott fel. De első sorban a pamlagon fekvő férfival kellett törődniök. Fiatal angol volt s fejét csontig sebezte valami éles, szögletes tárgyon. Lispeth azt mondta, hogy lent a *khud*-nál akadt rá s úgy hozta magával. Nehezen lélekzett s nem volt eszméleténél.

Ágyba tették s a tiszteletes gyógyította, a ki értett valamicskét az orvosi tudományokhoz is. Lispeth folyton az ajtó előtt leste, nincs-e rá szükség. Kijelentette a tiszteletes előtt, hogy ez az a férfi, a kihez feleségül akar menni. A tiszteletes és hitvestársa szigorúan megleczkéztették illetlen magaviseletéért. Lispeth nyugodtan végighallgatta őket, s aztán ismételte előbbi

kijelentését. Bizony ahhoz jókora adag keresztényiességre van szükség, hogy az ember elfojthassa az olyan civilizálatlan keleti ösztönöket, a minő az első látásra támadó szerelem. Lispeth rátalálva a férfira, a kibe beleszeretett, nem látta be, mért titkolja választását. Azt sem akarta, hogy elküldjék. Csak az angolt akarta ápolni, míg fel nem épül, hogy aztán felesége legyen. Ennyiből állt szerény kis programja.

Két heti láz és gyulladás után az angol összeszedte magát s megköszönte a tiszteletes, a tiszteletes asszony és Lispeth - főleg Lispeth szivességét. Elmondta, hogy a keleten utazgat -akkor, a «P. and O»^{*} társaság csecsemőkorában nem igen volt még szó «világjárók»-ról. Most Dehra Dunból jött botanizálni, meg pillangókra vadászni a simlai dombvidéken. Nem is ismerte őt Simlában senki sem. Úgy emlékezett, hogy a meredek szélén valami moszatért nyult s egy reves fatönkre lépve a mélybe bukott. Vezetői bizonyára ellopták podgyását s megszöktek. Az volt a szándéka, hogy a mint kissé megerősödik, visszamegy Simlába. Nem volt többé kedve mászkálni a hegyek közt.

Az elmenetellel azonban nem igen sietett s erejét csak lassacskán szedegette össze. Lispeth semmibe sem vette a tiszteletes úr és a tiszteletes asszony jótanácsait, úgy hogy az utóbbi jónak látta beszélni az angollal s elmondta neki, mi baja van Lispeth szívének. Az angol jót nevetett, s azt mondta rá, hogy nagyon kedves, romantikus dolog, valóságos himalájai idyll. Minthogy azonban neki otthon menyasszonya van, nem hiszi, hogy a dolognak komolyabb vége lehetne. Minden esetre gondja lesz a kellő discretióra. Volt is rá gondja. De azért nagyon kellemes időtöltésnek találta, Lispeth-tel elbeszélgetni, Lispeth-tel sétálgatni, enyelegni vele, elhalmozni őt kedveskedő nevekkal, míg elég ereje nem lesz a távozásra. Ránézve semmiség volt az egész, de Lispethnek ez volt mindene a világon. Nagyon boldog volt, míg tartott a két hét, mert megtalálta azt a férfit, a kit szerethetett.

Születésénél fogva a természet gyermeke lévén, nem igen törekedett érzelmei rejtegetésére. Az angol mulatott is rajta eleget. Mikor útra kelt, Lispeth elkísérte őt a domb mentén Narkundáig. Nagyon szomorú volt és nagyon szerencsétlen. A tiszteletes asszony jó keresztény létére irtózott mindentől, a mi feltűnést kelthet vagy botrányt okozhat, s arra kérte az angolt, mondja azt Lispethnek, - a ki a tiszteletes asszony gyámkodása alól teljesen felszabadult -, hogy vissza fog jönni s feleségül veszi. „Hiszen ön is tudja, igazi gyerek még, s attól tartok, hogy szíve mélyén még mindig pogány” - szólt a tiszteletes asszony. Így aztán az angol, karját Lispeth dereka köré fonva, a domb mentén, az egész tizenkét angol mértföld alatt, egyébről sem beszélt a lánynak, mint hogy vissza fog jönni s feleségül veszi. Lispeth újra meg újra megígértette ezt vele, ott zokogott a narkundai hegytetőn, míg az angol el nem tűnt szemei elől a Muttianiba vezető ösvényen.

Azután felszárította könnyeit s visszatérve Kotgarhba így szólt a tiszteletes asszonynak: „Vissza fog jönni és feleségül vesz. Csak embereihez ment, hogy tudassa velök.” S a tiszteletes asszony vigasztalta Lispethet s rámondta: „Vissza fog jönni.” A második hónap vége felé kezdett Lispeth türelmetlenkedni. Meghallotta, hogy az angol elment Angliába, túl a tengereken. Azt tudta, hol van Anglia, mert olvasott valamicske geografiát; de természetes, hogy dombvidéki lány létére a tengerről magáról fogalma sem volt. Volt a házban valami régi szétszedhető térképe az egész földnek. Lispeth sokat játszott vele gyerekkorában. Előszedte, megint összerakta a darabokat, s biztatva önmagát, igyekezett kitalálni, hol járhat most az ő angola. Mivel távolságról vagy gőzhajókról sejtelve sem volt, föltevésői meglehetősen hibásak voltak. De a helyzeten a legtökéletesebb pontosság sem változtathatott volna semmit, mert az angolnak esze ágában sem volt visszatérni s feleségül venni egy dombvidéki lányt.

^{*} «Peninsular and Oriental Steam Navigation Company» (A keleti utazást közvetítő gőzhajó társaság czime.)

Teljesen megfélekezett róla már akkor, amikor Assamban vadászott a pillangókra. Idők múltán könyvet írt a keletről; de Lispethnek a neve sem fordul elő a könyvben.

Három hónap múlva Lispeth naponként bebandukolt Narkundába, hogy vizsgálja, nem jön-e még az országúton az angol. A sok séta könnyebbségére vált s a tiszteletes asszony ennek láttára már azt gondolta, hogy a lány kiheverte végre azt «a közönséges, barbár ostobaságot». De nemsokára a séták sem használtak s Lispeth egészsége nagyon rosszra fordult. A tiszteletes asszony ekkor azt hitte, itt az ideje annak, hogy felvilágosítsa Lispethet a történekről. Megmondta neki, hogy az angol csak nyugalma érdekében biztosította őt szerelméről, hogy sohasem gondolt egyébre, s hogy Lispeth-től «igazságtalan és illetlen dolog» volt arra gondolni, hogy egy angol elvegye, a ki felsőbb rendű lény s e mellett jegyese egy saját népebeli lánynak. Lispeth azt felelte, hogy mindez tiszta lehetetlenség, mert az angol kijelentette, hogy szereti s a tiszteletes asszony saját szavaival biztosította őt arról, hogy az angol vissza fog jönni.

«Hogy lehetne valótlan az, a mit ti ketten mondtatok?» - kérdezte Lispeth.

«Csak azért mondtuk, gyermekem, hogy megnyugtassunk», - szólt a tiszteletes asszony.

«Úgy hát hazudtatok nekem», - mondá Lispeth - «te is, ő is?»

A tiszteletes asszony lehajtotta fejét s nem felelt. Lispeth is némán állt egy ideig; majd távozott, le a völgybe, s nemsokára visszatért a dombvidéki lányok viseletében, - rettenetes mocskosan, de orrkarika és fülönfüggők nélkül. Haja, a dombvidéki nők módjára, fekete fonalakkal át meg átfűzve, hosszú fonatban lógott le fejéről.

«Visszamegyek népemhez», - szólott. «Lispethet megöltétek. Nem maradt meg belőle csak a vén Jadeh leánya, a *pahari* lány, a *Tarka Devi* szolgálója. Ti angolok mind hazugok vagytok».

Mialatt a tiszteletes asszony magához tért a nagy ijedtségtől arra a kijelentésre, hogy Lispeth anyja isteneihez pártolt, a lány eltávozott; és soha többé nem jött vissza.

Vadul vetette magát piszkos népe karjai közé, hogy minél előbb leszámoljon teljesen azzal az étellel, melynek útjain eddig haladt. Nemsokára egy favágó felesége lett, a ki a *paharik* szokása szerint ütötte, verte és szépsége csakhamar elenyészett.

«Nincs oly törvény, a melylyel a pogányok esztelenségeit megfékezhetnétek» - mondta a tiszteletes asszony, - «s én azt hiszem, hogy Lispeth szive mélyén mindig hitetlen volt». Az a körülmény, hogy Lispeth öthetes korában vétetett fel az angol egyház kebelébe, mit sem bizonyított a tiszteletes asszony szemében.

Lispeth vén anyóka lett, mire meghalt. Élte végéig jól tudott angolul, s ha kellő mértékben leitta magát, néha-néha rá lehetett venni arra, hogy elmesélje első szerelmének történetét.

Bajos volt ilyenkor elképzelni, hogyan lehetett ez a fekete, ránczos teremtmény, ez a kormos rongycsomó, valamikor «a kotgarhi missió Lispethje».

Cupido nyilai.

Élt egyszer Simlában egy nagyon szép leány, egy szegény, de becsületes kerületi bíró leánya. Jó leány volt; de arról az egyről nem tehetett, hogy érezte hatalmát s élt is vele. Anyja, hüen minden jó anya kötelességéhez, tele volt aggodalommal lányának jövője miatt.

Ha az ember komisszárius és agglegény és joga van arra, hogy ruháján aranyba tört, zomán-czozott művű filigrán ékszereket viseljen, s ajtók előtt mindenkit megelőzzön, kivéve a tanács tagjait, a helyettes kormányzót és az alkirályt: akkor érdemes arra, hogy férjünk legyen. Legalább a hölgyeknek ez a véleménye. Volt Simlában ez időben egy komisszárius, a ki minden volt, mindazt viselhette s mindazt megtehetette, a mit említettem. Mint ember egyszerű volt, de csunya, kettőn kívül a legcsunyább férfi egész Ázsiában. Arcza valósággal arra való volt, hogy álmodjunk róla s aztán megpróbáljuk pipánk fejére kifaragni. Saggott volt a neve, Barr-Saggott, - Barr-Saggott Antonius s utána hat czimjelző betű. Kormányzati szempontból az indiai kormány legkiválóbb erői közé tartozott. Társadalmi szempontból azonban kedves-kedő gorillához hasonlított.

Azt hiszem, mikor figyelme Beighton kisasszony felé fordult, Beightonné asszony örömkönnyekkel fogadta a gondviselés e jutalmát öreg napjaira.

Beighton úr hallgatott. Nem volt barátja a lelki izgalmaknak.

A komisszáriusok nagyon gazdagok. Jövedelmük meghaladja a fösvényiség legmerészebb álmait; oly rengeteg sok, hogy annyit képesek belőle megtakarítani, a mennyi a tanács tagjait hamarosan gyanuba keverné. A legtöbb komisszárius zsugori; de Barr-Saggott kivétel volt. Királyi lakomákat adott, ellátta magát jó lovakkal, táncmulatságokat rendezett, valósággal hatalom-számba ment az országban s ehhez képest viselkedett is.

Ne felejtsük el, hogy mindaz, a miről írok, a britt Indiának csaknem történelem előtti korszakába esett. Lesznek, a kik emlékeznek még arra az időre, mikor a lawn-tennis még a jövő méhében pihent s mi valamennyien croquetet játszottunk. De még előbb volt olyan idő is, - akár hiszitek, akár nem, - mikor még a croquetet sem találták fel, s az íjazás, melyet 1844-ben Angliában fölelevenítettek, dühöngött ép oly mértékben, mint ma a lawn-tennis. Az emberek akkor ép oly tudással beszéltek az 56 fontos ijakról, a hajtott ijakról, a «holding»-ről, a «loosing»-ről és a «steles»-ről, mint mi manapság a 32 latos racketekről, a «rallie»-ről, a «volley»-ről és a «return»-ről.

Beighton kisasszony pompásan túllőtt a 60 yardnyi hölgytávolon, s a legjobb hölgyíjász volt Simlában. A férfiak «Tara-Devi Dianájának» nevezték.

Barr-Saggott minden figyelmét neki szentelte, a mi Beightonné asszony szívét, mint már említém, büszkeséggel töltötte el. Beighton Kitty sokkal nyugodtabban fogadta a dolgot. Tetszett ugyan neki, hogy a komisszárius, neve után egy csomó czímbetűvel, őt tüntette ki s hogy a többi lány majd megpukkadt az irigységtől; de azt a tényt sem lehetett eltagadni, hogy Barr-Saggott tüneményesen csunya volt; s minél jobban szépítgette magát, annál groteskebb lett. Nem ok nélkül száradt rajta a „langur” név, a mi szürke majmot jelent. Kitty úgy vélte, hogy kellemes ugyan, ha a komisszárius ott hever lábai előtt, de mégis csak többet ér megszökni előle s kilovagolni azzal a gonosz Cubbonnal, a ki az umballai dragonyos ezredben szolgált, - azzal a fiatal legénnyel, a kinek csinos arcza, de nem sok kilátással biztató jövője volt. Kitty a kelletténél jobban kedvelte Cubbont. S Cubbon egy perczig sem tagadta, hogy fülig szerelmes Kittybe; mert Cubbon tisztességes fiatal legény volt. Így aztán gyakran megtörtént, hogy Kitty „Barr-Saggott méltóságteljes udvarlása elől az ifjú Cubbon társaságába

menekült, a miért anyja mindannyiszor jól megdorgálta. „De, mama,” - szólt ilyenkor Kitty - mikor Saggott úr olyan - olyan rettenetesen csúnya!”

„Kedvesem,” - hangzott mindig a kenetteljes válasz - „senkisé is lehet másforma, mint a milyennek a mindenható gondviselés teremtette. S e mellett tudod, hogy előkelőbb leszel saját anyádnál. Erre gondolt és légy okos.”

Kitty ilyenkor félrebiggyesztette szájcskáját s nem a legnagyobb tisztelettel kezdte emlegetni az előkelőséget, a komisszáriusokat és a házasságot. Beighton úr csak a feje búbját vakargatta, mert nem volt barátja a lelki izgalmaknak.

A saison vége felé, Barr-Saggott, mikor érkezettnek gondolta az időt, oly tervvel állt elő, a mely becsületére vált administratív képességeinek. Versenyt rendezett a női íjazók számára s egy remek gyémántos karpereczet tűzött ki díjúl. A föltételeket oly ügyesen állította össze, hogy mindenki tudta, hogy a karperecz Beighton kisasszonynak szánt ajándék, melynek elfogadásával együtt jár Barr-Saggott komisszárius keze és szive. A föltételek a következők voltak: 36 lövés 60 yardra, a simlai „íjkezdvelő társaság” szabályai szerint.

Egész Simla hivatalos volt. Pompásan rendezett tea-asztalok álltak az annandali czédrusok alatt, a hol most a „Grand Stand” van; s dicsőségében egyedül ott csillogott középén a napfényben a gyémántos karperecz, kék bársonytokban. Beighton kisasszony tele volt aggodalommal - talán tulságosan is - a verseny miatt. A kitűzött délután egész Simla kilovagolt Annandalba, hogy jelen legyen Páris ítéletének megfordítottján. Kitty együtt lovagolt az ifjú Cubbonnal s könnyű volt észrevenni, hogy a fiatal legény nagyon nyugtalan. Bizonnyal ártatlan volt mindabban, a mi következett. Kitty halvány és ideges volt, s hosszú pillantásokat vetett a karpereczre. Barr-Saggott mesésen volt öltözködve, még idegesebb volt, mint Kitty s még rettenetesebb, mint bármikor.

Beightonné asszony leereszkedőleg mosolygott, a mint ép egy hatalmas komisszáriusné anyjához illik és az íjazás megkezdődött. Mindnyájan félkörben állva nézték az egymást követő hölgyeket.

Nincs unalmasabb dolog a verseny-íjazásnál. Lőttek, lőttek, újra lőttek, míg a nap el nem hagyta a völgyet. Gyöngé szellők susogtak a czédrusfák levelei között s mindenki azt leste, mikor lő és mikor nyer Beighton kisasszony. Cubbon és Barr-Saggott a versenyzőket övező félkör két ellenkező végén állt. Beighton kisasszonyra legvégül került a sor. Az eredmény gyöngé volt s a karperecz a ráadással, Barr-Saggott komisszáriussal együtt szinte bizonyosan az övé volt már.

A komisszárius úr saját felséges kezével ajzotta fel Kitty íját. Kitty előrelépett, odapillantott a karpereczre, s első nyílvevője hajszaínyi pontossággal belecsapott az «arany» kellő közepébe, kilenczet számítva.

A balról álló Cubbon olyan lett, mint a kréta, Barr-Saggott pedig nem tudva ellenállni az ördög kísértésének, elmosolyodott. Csakhogy ha Barr-Saggott mosolygott, meg szoktak vadulni a lovak. Kitty látta ezt a mosolyt. Balra pillantott, csaknem észrevehetetlenül intett Cubbonnak s folytatta a lövést.

Szeretném, ha le tudnám írni azt a jelenetet, a mely most következett. Rendkívüli és mindekép váratlan jelenet volt. Kitty kisasszony csodás határozottsággal feszítette meg íját úgy, hogy mindenki láthatta, mit csinál. Kitűnő lövő volt s 46 fontos íját bájos biztossággal kezelte. Négy nyílvevőt egymásután pontosan a czéllap alá a farúdba fűrt bele. Egyszer a czéllap fölött találta a fát, mire a hölgyek valamennyien egymásra pillantottak. Ezután néhányszor szeszélyesen a «fehérbe» lőtt. Minden fehér egyet számít kereken. Öt vesszőt fűrt a fehérbe. Csodálatos nyíllövés volt: de mivel Kitty dolga az lett volna, hogy az «arany»-ba lődözzön s

megnyerje a karpereczet, Barr-Saggott arcza lassan a leveli béka gyöngéd zöld színében kezdett játszani. Kitty most kétszer ellőtt a cél fölött, kétszer messze balra lőtt a céltól - mindig ugyanazzal a határozottsággal. A társaság tagjain hideg borzongás futott végig s Beightonné asszony elővette keszkenőjét. Kitty most a földbe lőtt a cél előtt, s néhány vesszőt összetört. Ezután a «vörös»-be lőtt - a mi hetet számított - csak azért, hogy megmutassa mit tudna, ha akarna s bámulatos mutatványait azzal végezte, hogy szeszélyesen még néhányszor belelőtt a célállapot tartó rúdba. Egységszáma a következő volt: Beighton kisasszony arany 1, vörös 1, kék 0, fekete 0, fehér 5, talált összesen ötször, egységszám összege 21.

Barr-Saggott úgy elbámult, mintha a legutolsó pár vessző az ő lábába fúródott volna, a céltartó rúd helyett. A mély csendet egy piszeorrú, szeplős, törpe lány diadalittas rikoltása törte meg. «Akkor hát én nyertem.»

Beightonné asszony minden tőle telhetőt megtett, hogy uralkodjék magán; de azért sirva fakadt a világ szemeláttára. Minden erőfeszítése mellett is gyöngé volt ekkora csapással szemben. Kitty kárörvendő rántással eresztette meg íjját s visszatért helyére. Barr-Saggott pedig örvendő arcot igyekezett vágni, mialatt a karpereczet a piszeorrú lány durva vörös csuklójára illesztette. Esetlen jelenet volt, nagyon esetlen. Mindenki iparkodott el a tömeggel, Kittyt anyja irgalmára bízva.

De ekkor odalépett Cubbon s - a többi már nem érdemes kinyomtatni.

A másik.

Jó régen, a hetvenes években, mikor Simlában nem voltak még középületek, s a Jakko körül vezető széles országút még csak papíron volt meg, történt, hogy Gaurey kisasszonyt szülei feleségül adták Schreiderling ezredeshez, a ki többel, mint 35 évvel aligha volt idősebb a kisasszonynál. Mivel havonként 200 rupia fizetése s azon kívül saját vagyona is volt, szívesen látták. Különben a jó emberek közül való volt s ha hideg idők jártak, tüdőhurutban szenvedett. Nagy melegben a guta környékezte; de sohasem ütötte meg egészen.

Eszem ágában sincs Schreiderlinget szidalmazni. A mennyire egészségi állapota megengedte, jó férj volt; s lelki egyensúlyát csak akkor veszítette el, ha ápolásra szorult, a mi havonként körülbelül tizenhét napon esett meg. Pénzügyekben csaknem bőkezű volt nevével szemben s ez minden esetre sokat nyomott a latban. Mindazonáltal Schreiderlingné asszony nem volt boldog. Még húsz esztendő sem volt, mikor férjhez adták s szegény kis szivecskéjét egy másik férfinak ajándékozta. A nevét már elfelejtettem, azért hát nevezzük csak őt „a másik”-nak. Sem pénze nem volt neki, sem biztató kilátásai. Valami nagyon csinos sem volt; s ha jól tudom, az élelmezési vagy a kezelési szakban volt alkalmazva. De mindettől eltekintve, nagyon szerették egymást, s valami eljegyzéskéféle fűzte őket össze, mikor Schreiderling megjelent s Gaureyné asszonynak kijelentette, hogy feleségül szeretné venni a lányát. A másik viszony megszakadt, - elmosták Gaureyné asszony könnyei, a ki zokogással uralkodott házában a tekintélyének ártó engedetlenség fölött s zokogással érdemelte ki öreg napjaira a kellő tiszteletet, ha az hiányzott. A lány nem ütött anyjára. Nem siránkozott soha. Még az esküvő napján sem.

„A másik” nyugodtan viselte veszteségét, bár oly állomásra helyezték át, a melynél rosszabbat keresve sem találhatott volna. Talán az éghajlat vigasztalta meg. Váltóláz gyötörte, s tán ez vontta el attól, hogy egyéb bajával foglalkozzék. Szívujj is volt, mind a két értelemben. Szívtágulásban szenvedett s baját a láz csak súlyosbította. De ez csak később mutatkozott.

Hónapok multával Schreiderlingné asszony betegeskedni kezdett. Nem úgy sorvadozott, mint a regények hősei; hanem úgy látszott, végigpróbálja valamennyi betegséget, a mi csak egy állomáson előfordulhat, az egyszerű lázon kezdve fölfelé. Legszebb napjaiban sem volt csinosabb a rendesnél; a betegség meg épenséggel elcsúfította. Maga Schreiderling mondta így, mert ő büszke volt arra, hogy mindig kereken kimondta véleményét.

Mikor Schreiderlingné szépsége véget ért, férje saját találékonyságára bízta őt s visszatért aggregénysége szórakozásaihoz. Az asszony fel alá szokott nyargalni a Simla Mallon, egy elhagyott úton, fején jól hátracsapott szürke Teraí kalappal, botrányosan rossz nyeregben. Schreiderling bőkezűsége ugyanis a lónál véget ért. Az volt a véleménye, hogy az olyan ideges asszonynak, mint a felesége, minden nyereg jó. Schreiderlingné asszonyt soha nem kérte tánczra senki, mert rossz tánczosnő volt; s szekrényébe csak elvétve került egy-egy névjegy, oly unalmas és érdektelen volt a társasága. Schreiderling meg is mondta neki, hogy ha tudta volna, hogy asszonykorában ilyen madárijesztő lesz, sohasem vette volna feleségül. Mert ez a Schreiderling mindig büszke volt arra, hogy kereken kimondta véleményét.

Egy augusztusi szép napon Simlában hagyta feleségét s lement ezredéhez. Az asszony kissé föllélekzett, de régi színét sosem nyerte vissza. A clubban véletlenül meghallottam, hogy „a másik” ide készült betegen, nagyon betegen, - gyógyulás reményében. Schreiderlingné is tudott erről, sőt ő azt is tudta, - a mi engem már nem érdekelt, hogy mikor érkezik. Azt hiszem, „a másik” valakinek írt, hogy tudassák vele. Az esküvő előtt egy hónappal találkoztak utoljára. S most kezdődik a mese szomorú része.

Egy este jó későig dolgom volt lent a Dovedell szállóban. Schreiderlingné asszony az esőben egész délután fel alá nyargalt a Mallon. Az országút mentén egy tonga hajtott el mellettem, s lovacsám, belefáradva a hosszú várakozásba, kissé neki iramodott. Az országút mellett, lent a tonga hivatalnál, ott várakozott a tongára Schreiderlingné asszony, bőrig ázva. Neki indultam a dombnak, mert a tongához semmi közöm sem volt; de e perczben Schreiderlingné asszony sikoltozni kezdett. Azonnal visszasiettem s a hivatal lámpavilágánál Schreiderlingné asszonyt az ép most jött tonga hátsó ülése mellett ott láttam térden állva a sáros országúton, a mint borzasztóan sikoltózott. Mire hozzáértem, arczczal a sárba bukott.

A hátsó ülésen, biztosan és kényelmesen, félkézzel az oldalpárkányra támaszkodva, míg kalapjáról és bajuszáról csurgott a víz, ott ült „a másik” - holtan. A hatvan angol mértföldnyi rázó út hegynek föl, azt hiszem, sok volt beteg szívének. A kocsis így szólt: „Ez a sahib Solonon innen két státióval meghalt. Odakötöttem a kocsihoz, hogy ki ne pottyanjon az úton s így jöttem Simlába. Ad-e a sahib baksist? Ez itt - s „a másik”-ra mutatott, - egy rupiát adott volna.”

A „másik” ott ült, vigyorgó arczczal, mintha mulatna tréfás megérkezésén. Schreiderlingné asszony nyögni kezdett a sárban. Négyünkön kívül egy lélek sem volt a hivatalban s az eső csak úgy zuhogott. Először is Schreiderlingné asszonyt kellett hazajuttatni, másodszor pedig meg kellett akadályozni, hogy neve ebbe a dologba bele ne keveredjék. A kocsis öt rupiát kapott, hogy batárt keressen a bazárban Schreiderlingné asszony számára. Aztán tegyen jelentést a tonga babunak a „másik”-ról s a babu intézkedjék legjobb belátása szerint.

Schreiderlingné asszonyt az esőből fedél alá czipeltem s aztán kettesben három negyed óráig vártuk a batárt. A „másik” úgy maradt, a mint megérkezett. Schreiderlingné asszony mindent akart, csak jajgatni nem, pedig ez talán használt volna neki. De a mint jobban magához tért, azt is megpróbálta. Majd imádkozni kezdett a „másik” lelki üdvéért. Ha nem lett volna oly tiszta, mint a nap, saját lelkéért is imádkozott volna. Vártam, nem teszi-e; de nem tette. Ezután megpróbáltam ruhájáról a sarat letisztítani. Végre megjött a batár s egy kis erőszakkal rávettem a távozásra. Rettenetes feladat volt elejétől végig; de ott volt a legborzasztóbb része, mikor a batárnak a fal és a tonga között kellett keresztülnyomulnia s a lámpafénynél látta azt a vékony, sárga kezét, a mint a kocsipárkányba kapaszkodik.

Mikor haza értünk, valaki épen bálba ment „Peterhoff”-ba, az alkirály kastélyába. Az orvos kitalálta, hogy az asszony lebukott a lóról, hogy a Jakko tetején szedtem föl s valóban becsületesre válik az a gyorsaság, a melylyel orvosi segélyhez juttattam. Nem halt bele. Schreiderling-féle emberek feleségei nem egy könnyen halnak meg. Élnek és megcsúnyulnak.

Schreiderlingné asszony sohasem említette egyetlen találkozását esküvője óta a „másik”-kal. S mikor a hideglelés és a köhögés, utóhatása annak az esti veszedelemnek, annyira megszűnt, hogy kijöhetett, soha egy szóval vagy jellel sem tett célzást találkozásunkra a tonga hivatal előtt. Talán nem is volt róla soha tudomása.

Folytatta lovaglását fel alá a Mallon, abban a botrányosan rossz nyeregben, ide-oda tekintgetve, mintha minden perczben azt várná, hogy találkozik valakivel a fordulónál. Két évvel később haza utazott s meghalt, - ha jól tudom, Bournemouthban.

Schreiderling pedig, ha asztal mellett elérzékenyedett, sosem beszélt róla máskép, mint „az én szegény, drága feleségem”-ről. Mindig nagyra volt azzal, hogy kereken kimondja véleményét, szegény Schreiderling!

Gyógyulás.

Esküvő után bekövetkezik a reactio, hol erősebben, hol gyengébben; de előbb-utóbb megérkezik, s mindkét félnek keresztül kell gázolni rajta, ha azt akarják, hogy éltek további folyamán az árral haladhassanak.

Cusack-Bremmiléknél ez a reactio egészen a harmadik esztendeig nem jelentkezett az esküvő után. Bremmil aligha volt tökéletes; de annyi tény, hogy addig remek egy férj volt, míg kis gyermeke meg nem halt és felesége gyászt nem öltött, le nem soványodott s nem búsult annyira, mintha legalább is a világegyetem indult volna pusztulásnak. Bremmilnek talán meg kellett volna őt vigasztalnia. Ha jól tudom, tett is kísérletet; csak hogy mennél jobban vigasztalta, az asszony annál jobban bűnnek eredt, minél fogva Bremmil úr annál kényelmetlenebbül érezte magát. A valóság pedig az volt, hogy mindkettőjüknek erősítőre volt szükségök. S az erősítő nem is maradt el. Bremmilné asszony most már könnyen nevet; de akkoriban nem volt a dolgon semmi nevetni való.

A mint látjátok, Hauksbeené asszony megjelent a láthatáron, s a hol ő volt, ott alapos volt a kilátás a zavarokra. Simlában nem is hitták őt csak a „viharmadár”-nak, s ezt a címet saját biztos tudomásom szerint is ötször megérdemelte. Kicsike, barna nő volt, sovány, majdnem száraz asszony, örökké mozgó, nagy ibolyakék szemekkel, s a világ legédesebb modorával. Délutáni tea mellett elég volt nevét említeni, hogy a szobában levő nők egytől-egyig felugráljanak s Hauksbeené asszonyt - meg ne áldják. Úgyes, eszes, sziporkázó nő volt, elhomályosította nemének legtöbb tagját; de benne lakott a gonoszság s a káröröm valamennyi ördöge. De azért kedves is tudott lenni, még saját nemével szemben is. Csak hogy ez már más mesébe tartozik.

Bremmil a kicsike halála után, az általános elkedvetlenedés napjaiban, egyszerűen el-elmaradozott hazulról. Hauksbeené ejtette őt rabul s Hauksbeenének nem abban telt a kedve, hogy foglyait rejtegesse. Nyilvánosan ejtette őt rabul, a világ szemeláttára. Bremmil vele lovagolt, vele sétált, vele beszélgetett, vele járt piknikekre, vele tizóraizott Peliti-nél, úgy, hogy az emberek végre is ránczba szedték homlokukat s így szóltak: „Botrány!”

Bremmilné otthon üldögélt, előszedegetve a kis halott ruháskáit s jajgatva az üres bölcső mellett. Semmi mással nem törődött. De mintegy nyolcz jóakaró, drága barátnője körülményesen elmagyarázta neki a helyzetet arra az esetre, ha talán még semmit sem vett volna észre. Bremmilné nyugodtan meghallgatta őket s megköszönte a szíves felvilágosítást. Nem volt ugyan olyan okos, mint Hauksbeené, de nem volt ostoba sem. Meghányta-vetette a dolgot, s azután egy szót sem szólt Bremmilnek arról, a mit hallott. Ez megjegyzésre méltó. A szemrehányás, a lárma sohasem volt még a férjekre jó hatással.

Ha Bremmil otthon volt, a mi ritkán történt, gyöngédebb volt, mint rendesen, s ez ellene tanuskodott. Az erőltetett gyöngédséggel részint lelkiismeretét, részint feleségét akarta megnyugtani. De mind a kettőt hasztalanul.

Történt, hogy Lytton úr és neje ökegyelmességeik a szolgálattevő hadsegéd útján meghívták Cusack-Bremmil urat és nejét Peterhoff-ba, július 26-ikának esti féltíz órájára. A meghívó tánczot is jelzett földszint balra, a sarokteremben.

- „Én nem mehetek el,” - szólt Bremmilné asszony, - „még nagyon is hamar volna szegény kis Florrie-nk halála után... de ez téged ne tartóztasson, Tamás.”

Az asszony úgy gondolta, a hogy mondta s Bremmil azt felelte, hogy el fog menni, de csak azért, hogy épen ott legyen. Nem mondott igazat, s Bremmilné tudta ezt. Gyanította, - s a nő

gyanúja közelebb jár a valóhoz, mint a férfi bizonyossága, - hogy férje az első percztől fogva el akart menni, még pedig Hauksbeenével együtt. Leült gondolkozni, s arra az eredményre jutott, hogy egy halott gyermek emléke jóval kevesebbet ér egy eleven férj vonzalmánál. Kieszelt valamit s tervéért mindent kockára tett. Ez órában fölfedezte, hogy Bremmil Tamást töviről-hegyire ismeri, s erre építette, a mit tervezett.

„Tamás” - mondá Bremmilnek - „26-án este Longmore-éknál fogok ebédelni. Jól tennéd, ha a clubban ebédelnél.”

Bremmil úgy is el akart menni, hogy Hauksbeenével ebédeljen. Felesége szavai megszabadították az ürügy-koholástól s hálára indították. De a hála mellett egyben el is szégyelte magát - s ez igen egészséges dolog.

Bremmil ötkor kilovagolt. Este fél hat körül nagy, bőrrel bevont kosár érkezett Phelps üzletéből Bremmilné címére. Bremmilné ugyancsak értett az öltözködéshez; s nem hiába töltött egy hetet azzal, hogy ruháját kiszabja, megvarrja, halcsontozza, fodrozza s nem is tudom minő más műveleteket végezzen rajta. Pompás egy ruha volt - fél gyász. Én le nem tudnám írni; de annyit mondhatok, hogy valóságos „műalkotás” volt - olyan, hogy szemedet le nem vehetted róla s a nagy bámulattól szinte kővé váltál. Bremmilné nem a legbátrabban fogott bele tervébe; de a mint a nagy tükörbe pillantott, elégtétellel látta, hogy soha életében nem volt csinosabb. Karcsú szőke nő volt, s a mit kiválasztott, fölségesen illett neki.

Ebéd után, Longmore-éktől kicsit megkésve az estélyre ment. A tánczteremben ott látta Bremmilt, karján Hauksbeenével. Ebbe belepirult s midőn a férfiak köréje sereglettek, egy-egy tánczot kérve, nagyszerűen festett. Elígért minden tánczot, csak három táncz maradt kitöltetlenül tánczrendjében. Hauksbeené csak egyszer pillantott rá, s rögtön látta, hogy háború, valóságos háború ütött ki kettőjük között. Egyenlő erővel indultak a küzdelembe, mert Hauksbeené szeszélyeskedései épen annyival haladták meg a kellő mértéket, hogy Bremmil kezdte a dolgot már-már megelégeni. E mellett sohasem látta még feleségét oly szeretetreméltónak, mint most. Rábámult az ajtóból s ha felesége tánczosaival sétált, le nem vette róla szemét; s minél jobban bámulta, annál jobban belezavarodott. Alig tudta elhinni, hogy ez az a vörös szemű, fekete ruhájú asszony, a ki reggelinél zokogni szokott a tojások mellett.

Hauksbeené elkövetett minden tőle telhetőt, hogy Bremmilt visszatartsa, de Bremmil a második táncz után átsurrant feleségéhez s egy tánczot kért tőle.

„Attól tartok, Bremmil *úr*, hogy már későn jött” - szólt kacsintva az asszony.

Bremmil erre könyörögni kezdett egy tánczért, míg végre felesége, különös kegy gyanánt, az ötödik keringőbe beleegyezett. Szerencsére az ötödik keringő nem volt lefoglalva tánczrendjében. Együtt tánczolták s a termen halk susogás futott keresztül. Bremmil hallott arról, hogy felesége tud tánczolni, de sohasem tudta, hogy ilyen fölségesen tánczol. A keringő végén még egy tánczot kért kegy gyanánt, nem mintha joga volna rá és Bremmilné így szólt: „Add ide tánczrendedet, édesem!” Ugy nyújtotta át, mint valami haszontalan kis nebuló mesterének a tiltott nyalánkságokat. Alig volt benne más, mint „H” betű, többi közt „H” volt a vacsora mellett is. Bremmilné nem szólt semmit, csak mosolygott megvetőleg, irónjával végig futott két „H”-n a hetes és a kilenczes mellett s fölébe írva saját nevét, - egy kedveskedő nevet, a melyet csak ő meg férje használt, - visszaadta a tánczrendet Bremmilnek. Majd megfenyegette őt ujjával s mosolyogva annyit mondott csak neki: „Oh te kis *csacsi*!”

Hauksbeené hallotta ezt s érezte, hogy ő huzta a rövidebbet. Bremmil hálásan fogadta a hetest és a kilenczest. A hetediket tánczolták s a kilenczedik alatt félrehúzódtak egyik kis sátorba.

Mikor a banda vacsorát jelzett, ők ketten kimentek a verandára s míg az asszony befordult az öltözőbe, Bremmil felesége kocsija után kezdett nézelődni.

Hauksbeené hozzálépett s így szólt: „Azt hiszem, Bremmil úr, ön vezet vacsorához?”

Bremmil elvörösödött s nagyon bamba arcot vágott: „Ejnye, - hm! Én haza készülök feleségemmel, asszonyom. Azt hiszem, valami kis félreértés lehet a dologban.” Férfi létére úgy beszélt, mintha Hauksbeené volna mindennek az oka.

Bremmilné jött ki az öltözőből hattyúprémes ruhában, fehér „felhő”-vel feje körül. Arcza ragyogott, de volt is rá oka.

A párocska eltűnt a sötétségben; Bremmil szorosan felesége kocsija mellett lovagolt.

Hauksbeené pedig, a ki a lámpafényben kissé bágyadtnak és kimerültnek látszott, e szavakkal fordult hozzám: „Szavamra mondom, hogy a legostobább asszony is könnyen elbánik az okos emberrel; de ugyan eszes asszony legyen az, a melyik el tud bánni az ostobával.”

Ezután bementünk vacsorázni.

Ál-virradat.

Férfi sohasem fogja megtudni, mi a teljes igazság ebben a történetben, bár az asszonyok susogni fognak róla néha maguk között táncz után, mikor hajfürteiket igazgatják éjszakára s az áldozatok listáit hasonlítgatják össze. Férfi természetesen nem lehet jelen ezeknél a műveleteknél. Ugy hogy ezt a történetet a látszat szerint kell elmesélni - a sötétben - ha nem is fog az igazságnak mindenben megfelelni.

Sose dicsérd a nővért nővére előtt abban a reményben, hogy hizelgő szavaid eljutnak majd az illetékes fülekhez, s jó előre egyengetik utadat. A nővérek első sorban nők s csak azután nővérek; s azt fogod tapasztalni, hogy csak ártottál magadnak.

Saumarez tudta ezt, mikor eltökélte magában, hogy az idősebb Copleigh kisasszonynak fog udvarolni. Saumarez máshonnan szakadt oda, minden különösebb kiválóság nélkül, a férfiak véleménye szerint, bár az asszonynépség között nagy népszerűségnek örvendett, s annyi önhittséget hordott magával, hogy ha egy teljes alkirályi tanácsot ellátott volna belőle, maradt volna benne még elég a főhadparancsnok törzskara számára is. Magántisztviselő volt. Az asszonyok szép számmal érdeklődtek iránta, talán azért, mert meglehetősen kihívó modora volt. Ha ismeretséged kezdetén jól az orrára koppintasz egy póninak, nem igen fog szeretni, de az bizonyos, hogy a jövőben minden mozdulatod iránt a legmelegebben fog érdeklődni. Az idősebb Copleigh kisasszony csinos, gömbölyded lány volt, megnyerő, kedves külsejű. A fiatalabb nem volt oly kedves s megjelenése ellenszenves, visszariasztó volt.

Valójában mind a két lánynak egyforma alakja volt s tekintetükben és hangjukban is nagy volt a hasonlatosság; de azért egy pillanatnyi kétsége sem lehetett senkinek az iránt, melyik a csinosabb közülök.

A mint Behárba jöttek, Saumarez rögtön elhatározta, hogy az öregebbet feleségül veszi. Legalább mi mindnyájan bizonyosra vettük, hogy elhatározta, a mi egyre megy. A lány huszonkét esztendő volt, Saumarez harminczhárom, körülbelül 1400 rupia havi jövedelemmel, úgy hogy a mi tervezgetésünk szerint, minden tekintetben egymáshoz illettek. Saumarez volt a neve s a mint egyszer valaki megjegyezte, szeretne mindenben a sommás eljárást. Eltökélván magát, egy tagú választmánynyá alakult s rövid ülésben elhatározta, hogy idejét jól felhasználja. Népünk nyers nyelve szerint a Copleigh lányok „párosával hajszozták a vadat.” Ez annyit jelent, hogy semmit sem kezdhettél egyikkel a másik nélkül. Fölötte szerető nővérek voltak; de kölcsönös vonzalmuk nem egyszer alkalmatlan volt. Saumarez hüségesen sem jobbra, sem balra nem billentette a két lány között a mérleget, s rajta kívül senki sem tudta volna megmondani, melyikhez hajlik szíve. De mindenki gyanította. Sokat lovagolt, sokat tánczolt velök, de annyira sohasem tudott jutni, hogy hosszabb időre elválassza őket egymástól.

Az asszonyok azt mondták, hogy a két lány merő bizalmatlanságból ragaszkodik egymáshoz, mert mindegyikök attól fél, hogy a másik meg találja előzni. De nehogy férfira gondoljon valaki! Saumarez állhatatos volt a hallgatásban s csak ügyelt a maga dolgára a tőle telhető kellő üzleti buzgalommal. Kétségkívül hajlott hozzá mind a két lány.

A mint a forró napok közeledtek s Saumarez még mindig nem nyilatkozott, az asszonyok azt mondogatták, hogy a lányok szemében észre lehet venni, mily zavarban vannak, - tekintetük bágyadt, aggodalmas, ideges. Férfiak effélék iránt teljesen érzéketlenek, föltéve, hogy több nincs bennök a nőből, mint a férfiból. De ez esetben meg mindegy, akármit mondanak vagy gondolnak. Az én véleményem szerint a forró áprilisi napok tüze szívta ki a Copleigh-lányok arcának színét. Idejekorán a hegyek közé kellett volna küldeni őket. Nem is hasonlít

angyalhoz senki sem, se férfi, se nő, ha a forróság közeledik. A fiatalabbik nővér cynismusa, kesernyessége növekedett; s az öregebb megnyerő modora fogyatékán volt. Több volt benne az erőltettség.

Az állomás, a hol mindez történt, nem volt épen kicsi, de félreeső helyen feküdt s nem igen vonta magára a figyelmet. Zene, díszkert vagy más említésre méltó szórakozás nem volt benne. S ha az ember táncolni akart, csaknem egy napi utat kellett tennie Lahoréba. Az emberek hálával fogadtak minden apróságot, a mi érdekelhette őket.

Május elején, épen, mikor az utolsó csoport készült a Dombvidékre, mikor a forróság már nagy volt s az állomáson alig maradt több húsz embernél, Saumarez holdvilágos sétalovaglást rendezett egy régi sirhoz, a mely hat angol mértföldnyire feküdt, a folyó medrének közelében. Az ilyen piknikeket „Noé bárkájá”-hoz szoktuk hasonlítani. A lovagló párok a por miatt egy negyed mértföldnyire haladtak egymástól. Hat pár volt mindössze, a garde-de-dame-okkal együtt. Holdvilágos piknikeket különösen a saison legvége felé szoktak tartani, mielőtt valamennyi lány elmegy a Dombvidékre. Elősegítik a kölcsönös megértést, s a garde-de-dame-oknak, főleg a kiknek lányai lovagló-ruhában jól festenek, elő kellene mozdítaniok e piknikeket. Tudok egy esetet, - de ez más történet. Ezt a pikniket a „nagy csattanó”-nak neveztük el, mert mindenki tudta, hogy Saumarez nyilatkozni fog a pikniken az öregebb Copleigh kisasszonynak; s e mellett könnyen megtörténhetett, hogy egy másik asszony is boldog dülőre jut. A társadalmi légkör nagyon nyomasztó volt és nagyon ráérett a tisztulásra.

Tizkor találkoztunk a disztéren: az éjszaka rémségesen forró vala. A lovak a lassu ügetésbe is beleizzadtak, de akármilyen többet ért most, mint otthon ülni a csendes sötét házakban. Mikor felkerekedtünk, holdtölte volt. Négy pár vezetett. Saumarez úr a Copleigh lányokkal lovagolt s én a menet végén czammogtam, tépelődve, vajjon kivel fog Saumarez hazafelé lovagolni? Mindannyian boldogok és elégedettek voltunk; de mindannyian éreztük, hogy nagy dolgok vannak készülöben. Lassacskán ügettünk; s éjfél felé járt, mikor odaértünk a régi sirhoz, szemközt egy pusztulásnak indult halastóval, az elhagyatott kertben, a hol enni meg inni szándékoztunk. Én legutoljára érkeztem; s mielőtt a kertbe léptem, észak felől gyöngye, sötét csíkot vettem észre a láthatáron. De nem igen köszöntö volna meg senki sem, ha oly jól rendezett mulatságot, a minő ez a piknik volt, megrontok, - aztán meg egy homokfergeteggel több vagy kevesebb nem sokat árt.

A halastó mellett gyülekeztünk. Egyikünk banjót hozott magával, ezt az érzelgős hangszert s volt köztünk három-négy, a ki énekelt. Ne tessék rajtunk mosolyogni! Félreeső állomásokon bizony nagyon szegényesek a szórakozások. Beszélgettünk csoportokban vagy együtt valamennyien, leheverészve a napon fonnyadozó rózsafák alá, a rezgő szirmok között, míg a vacsora kész nem lett. Remek egy vacsora volt, oly hideg, oly jeges, a melyet csak kívánhattunk; nem is hagytuk abba egyhamar.

Éreztem, hogy a levegő folyton tikkasztóbb lett; de úgy látszott, hogy ezt senki más nem vette észre, míg a hold el nem tűnt s forró, perzselő szél nem kezdte rázni a narancsfákat olyan zajjal, mint a tenger morajlása. Jóformán össze sem szedtük még magunkat, már ott volt nyakunkon a homok-fergeteg s bömbölő, örvénylő sötétség borult mindenre. Asztalunkat a vihar mindenestül a tóba fújta. Nem mertünk a régi sír közelében maradni, mert féltünk, hogy ránk talál roskadni. A narancsfákhoz botorkáltunk, a kipányvázott lovakhoz s vártuk a vihar végét. Ekkorra elenyészett a legkisebbke fény is s az ember saját kezét nem látta meg orra előtt. A levegő szinte súlyos lett a folyó medrének homokos fövenyétől, a mely behatolt a cipőbe, a zsebekbe, meggömbölyítette a nyakat s takaróval fődte be a szemöldököt és a bajuszt. Az esztendő leggonoszabb viharja volt. Egymás hátán álltunk, szorosan a reszkető lovak mellett. Fejünk felett mennydörgések morajlottak s a villám mint a zsilipen a víz, úgy szakadt egyszerre mindenfelé. Veszély természetesen nem volt, föltéve, hogy a lovak el nem szaba-

dulnak. Ott álltam, fejem a szél elől lehajtva, kezemmel számat befogva s hallgattam, hogy ütődnek egymáshoz a fák. Nem láthattam, ki van hozzám legközelebb, míg a villám fénye nem segített. Akkor láttam, hogy Saumarez és az öregebb Copleigh kisasszony közelébe kerültem, épen lovammal szemben. Ráösmertem az idősebbre kalapjáról. A levegő minden villanyossága testembe hatolt; minden izemben remegtem, szúrásokat éreztem, tökéletesen úgy, mint a tyúkszem eső előtt. Nagy vihar volt. A szél mintha szét akarta volna hasogatni a földet s nagy darabokban magával akarta volna sodorni a levegőbe; alulról úgy áramlott a forróság, mintha az ítélet napja nehezedett volna ránk.

A vihar fél óra múlva kissé csendesedni kezdett s én közvetlenül fülem mellett csüggeteg, gyöngé hangot hallottam, halkán, lágyan önmagához szólva, mintha valami elkárhozott lélek szállna tovább a széllel: „Jaj, istenem!” Egyszerre csak a fiatalabbik Copleigh kisasszony hullott karjaim közé s így szólt hozzám: „Hol a lovam? Adja ide a lovamat. Haza akarok menni. Akarok! Akarok! Vigyen haza.”

Azt hittem, hogy a villámlás s az éjjeli sötétség megrémítették. Bátorítani kezdtem, hogy nincs mitől félni, de addig várnia kell, míg a vihar elvonul. De ő így felelt: „Nem ez bánt! Nem ez! Haza akarok menni! Oh, vigyen el innen!”

Kijelentettem, hogy addig nem mehet el, míg ki nem világosodik; erre éreztem, hogy elsurran mellőlem s távozik. Sokkal sötétebb volt, semhogy láthattam volna, hová.

Rettenetes villámlás hasította ketté az egész mennybölt, mintha a világ végéhez értünk volna, s valamennyi nő felsikoltott.

Csaknem rögtön ezután egy férfi kezét éreztem vállamon s hallottam, hogy Saumarez bömből valamit fülembe. A fák zugásában s a szél ordításában nem tudtam szavait egyszerre megérteni, de végre kivettem, hogy így szólt: „Nem az igazinak tettem vallomást! Mit csináljak?”

Saumareznek nem volt semmi oka erre a bizalmasságra velem szemben. Sohasem voltam barátja s most sem vagyok. De azt sejtem, hogy akkor egyikünk sem volt teljesen eszméleténél. A mint ott állt, csak úgy rázta az izgatottság, s éreztem, hogy a villamosság összezavart mindent. Alig juthatott más eszembe, mint hogy azt mondjam neki: „Ostobaság ilyen fergegben tenni vallomást.” De nem láttam be, ez a kijelentés mennyiben segíthetne a félreértésen.

Majd felordított: - „Hol van Edit - Copleigh Edit?” Edit volt a fiatalabb nővér.

Elbámulva kérdeztem tőle: „Mi dolga van *evvel*?” Akár hiszitek, akár nem, a következő két perc alatt úgy ordítottunk egymásra, mint az örültek. Saumarez fogadkozott, hogy sohasem akart másnak vallomást tenni, mint a fiatalabbik nővérnek, s én erősítgettem neki, míg torkom be nem rekedt, hogy a dologban félreértésnek kell lenni! Nem tudom magamnak az egész jelenetet másképen megmagyarázni, csak újra azzal a ténnyel, hogy egyikünk sem volt teljesen eszméleténél. Olyan volt az egész, mint rossz álom - a lovak dobogásától a sötétben egészen Saumarez nyilatkozatáig, hogy kezdettől fogva Copleigh Editet szerette. Még egyre vállamat szorongatta könnyörögve, mondjam meg neki, hol van Copleigh Edit. A vihar újra csendesedett kissé, kezdett világosodni, s láttuk magunk előtt a sikon a porfelleget. A legrosszabban keresztül estünk. A hold a láthatár alján lebegett, s épen derengni kezdett az álvirradat, a mely az igazi hajnalt körülbelül egy órával szokta megelőzni. De a fény nagyon gyöngé volt s a sötét felhő úgy ordított, mintegy bika. Csodálkoztam, hova mehetett Copleigh Edit; míg csodálkoztam, három dolgot láttam egyszerre. Először is láttam, hogy Copleigh Maud mosolygó arcza közeledik a sötétből Saumarez felé, a ki mellettem állt. Hallottam, a mint a lány ezt susogta: „György!”, s karját abba a karjába füzte, a mely nem szorongatta vállamat s láttam arczán azt a kifejezést, a mely egy élet alatt csak egyszer-kétszer támad, -

mikor a nő tökéletesen boldog s a levegő tele van harsonákkal, tündöklő tüzekkel és a föld felhővé változik, mert a nő szeret és szerettetik.

Ugyanekkor láttam Saumarez arcát, Copleigh Maud hangjának hallatára, s ötven yardnyira a narancsfáktól láttam, a mint valaki barna holland öltözetben lóra ül.

A tulságos izgatottság tett bizonyára oly gyorsan hajlandóvá arra, hogy olyasmibe beleavatkozzam, a mihez semmi közöm. Saumarez a holland ruha felé akart rohanni; de én visszatartottam, így szólva: „Maradjon itt s magyarázza ki magát. Editet visszahozom!” - s ezzel rohantam lovam felé. Az a tökéletesen fölösleges véleményem támadt, hogy mindent illendően rendbe kell hozni s hogy Saumareznek első dolga lesz, Copleigh Maud arczáról letörölni a boldog kifejezést. Mialatt lovamat kantároztam, folyton azon gondolkoztam, hogy is fogja ezt csinálni.

Copleigh Edit után ügettem, azt gondolva, hogy valamelyes ürügygyel szép csendesen visszahozom. De ő a mint megpillantott, vágatásnak eredt, úgy hogy egészen komolyan utána kellett iramodnom. Kétszer-háromszor visszakiáltott rám, fejét hátra vetve: „Távozzék! Haza megyek. Oh, ne kövessen!” De az én dolgom az volt, hogy először is elfogjam s csak aztán tárgyaljak vele. Ez a nyargalás épen illett a rossz álom többi részéhez. A talaj nagyon rossz volt s közbe-közbe átrohantunk az örvénylő, fojtogató porfellegeken, bele-bele jutva a repülő viharba. Izzó, forró szél fújt, penészes cserépkályha szagot terjesztve; s a félhomályban, a porfelhőkön keresztül, ott láttam libegni a vigasztalan síkon magam előtt a barna hollandi ruhát a szürke lovon. Eleinte az állomásnak tartott. Majd oldalt fordult, elcsapva a folyó felé, keresztül a felégetett tözegetes talajon, a mely nem való még disznóhajtásra sem. Higgadt állapotban álmomban sem mentem volna át éjjel ilyen tájon, de most fejem fölött a csapkodó villámokkal, orrczipáimban a kriptaszagu kigőzölgéssel, egészen helyesnek és természetesnek találtam a dolgot. Én vágattam és ordítottam, a lány rohant előre, csapkodta lovát, míg a homok-fergeteg végső maradványa utólérve meg nem kapott mind a kettőnket s magával nem sodort a szél irányában, mint papirdarabokat.

Nem tudom, milyen messzire lovagoltunk; de a patkók dobogása, a szél nyögése s a vérvörös hold gyöngé fényének rezgése a sárga ködben úgy tetszett, mintha már évek óta tartana, s szó szerint véve tetőtől-talpig fürödtem az izzadtságban, mikor a szürke nagyot botlott s teljesen bénultan tápáskodott föl. Az én lovam is agyon volt hajszolva. Copleigh Edit siralmas állapotban volt, merő por mindene, haja rendetlenül, s keservesen siránkozott. „Mért nem hagy magamra?” szól. „Csak innen akarok elmenni, haza kívánkozom. Kérem, engedjen távozni!”

„Vissza kell jönnie velem, Copleigh kisasszony. Saumarez akar valamit mondani kegyednek.”

Bolond módja volt ez a félreértés eloszlatásának; de én épen hogy ismertem Copleigh kisasszonyt, s bár a gondviselés szerepét játszottam lovam rovására, nem igen tudtam volna neki pár szóval tudomására adni, a mit Saumarez mondott nekem. Azt gondoltam, Saumarez maga jobban elmondhatja. Edit minden kifogása, hogy kimerült, hogy haza akar menni, kudarcot vallott; jajgatás közben ide-oda hánykolódott a nyeregben s a forró szél lobogtatta fekete haját. Nem szándékozom ismételni, a mit mondott, mert fölötte kedveszegett volt.

Ime ez volt a cynicus Copleigh kisasszony. Ott voltam én, ránézve csaknem idegen, próbálgatva megértetni vele, hogy Saumarez őt szereti, s most azért jön vissza, hogy tőle magától hallja ezt! Azt hiszem, meg is érttettem magam, mert Edit rendbe hozta szürkéjét s valahogyan elkezdünk sántikálni a sír felé, mialatt a vihar mennydörögve vonult Umballa felé s egy pár kövér, meleg esőcsepp hullt alá. Megtudtam Edittől, hogy Saumarez közelében állt, mikor ez nővérenek vallomást tett, s haza akart menni, hogy békességben kisirhassa magát, a mint angol lányhoz illik. Utközben felszárította keszkenőjével könyeit s megkönnyebbült szívvel,

nyugodtan csevegett velem. Ez ugyan mindenképen természetellenes volt; mindazáltal ez időben és e helyütt nagyon helyén valónak látszott. A világ csak a két Copleigh lányból, Saumarezból és belőlem állt, villámokkal és sötétséggel körülvéve; s úgy látszott, mintha tőlem függne az egész rossz irányba terelt világnak vezetése.

Mire a sirhoz értünk, a vihart követő halálos mély csöndességben, épen hasadt a hajnal s még senkisémet távozott. Bennünket vártak, Saumarez leginkább. Arcza fehér volt és kimerült. A mint Copleigh kisasszony meg én közelebb sántikáltunk, elénk sietett s lesegítve Editet nyergéből, az egész társaság előtt megcsókolta őt. Szinpadi jelenet volt s a hasonlatosságot csak fokozták a portól fehérlő, kísérteties férfiak és nők, a mint a narancsfák alatt tapsolni kezdtek Saumarez választására, mintha csak színházban volnának. Soha életemben nem láttam többé ilyen angoltalan jelenetet.

Végre Saumarez figyelmeztetett, hogy jó lesz hazamennünk, mert különben az egész állomás keresésünkre indul, s megkérdezett, nem volnék-e szives Copleigh Mauddal lovagolni hazafelé? A legnagyobb örömmel, válaszoltam.

Igy épen hat párra oszlottunk s kettesével tértünk vissza. Saumarez Copleigh Edit mellett gyalogolt s Edit az ő lován ült.

A levegő megtisztult; s a mint a nap emelkedett, éreztem, hogy' sülyedünk fokról-fokra közönséges férfiakká és asszonyokká s hogy ez a piknik, ez „a nagy csattanó,” valami rendkívüli esemény volt, a rendes kerékvágáson kívül eső, a mi soha többé nem fog ismétlődni. Elmult a porfergeteggel s a forró levegő zugásával.

Ki voltam merülve, sántikáltam s meglehetősen szégyenkeztem is, mikor otthon megfürödtem s rövid pihenésre dőltem.

Van ennek a történetnek egy női változata is, de ezt sohasem fogják megírni... ha csak Copleigh Maud nem szánja rá magát.

Kitasítva.

Úgy nevelni a gyereket, hogy a szülő még a szellőtől is óvja, nem vall bölcsességre, főleg, ha a gyerek kikerül a világba, a hol magáról kell gondoskodnia. Ezer közül kilencszázkilencvenkilenc minden bizonynyal sok szükségtelen kellemetlenségbe fog bonyolódni; sőt lehetséges, hogy végkép el fog keseredni pusztán azért, mert nincs tisztában a dolgok valódi méreteivel.

Egye csak meg a gyerek a fürdőszobában a szappant, rágja csak a kifényesített csizmát. Addig rágja, addig szopogatja, a míg lassacskán rá nem jön, hogy a fénymáztól és a szappantól nagyon beteg lesz s le nem vonja azt a következtetést, hogy a szappan és a fénymáz nem enni való. Valamelyik vén házörző kuvasztól hamarosan megtanulja, mekkora ostobaság nagy kutyák fülébe harapni. Ha felcseperedik, emlékezni fog erre s kint a világban hat hónap alatt egész udvarias kis maczkó lesz belőle s étvágya is meg fog tisztulni. De ha közel sem eresztették a csizmához, a szappanhoz meg a kuvaszokhoz, míg föl nem nőtt s fogai ki nem fejlődtek, meglátjátok, milyen szörnyű egészségtelen, kényszeredett ember lesz belőle! Hasonlítások csak össze ezt a két nevelési rendszert s aztán mondjátok meg, melyik kisebb rossz a két rossz közül.

Volt egyszer egy gyerek, a kit a szellőtől is óvó elmélet szerint neveltek fel s a kinek ez az elmélet halála lett. Ott nőtt fel övéi szárnyai alatt, születése percétől kezdve addig a pillanatig, míg a sandhursti collegium hallgatója nem lett, a névsornak csaknem a lelegején. Külön magántanár felügyelete alatt pompásan elkészült mindig abból, a mi osztályzat alá esett, s el lehetett róla mondani, hogy „szüleinek soha életében egy rossz órát nem okozott.” A mit Sandhurstban az előirt dolgokon kívül tanult, említést sem érdemel. Körülnézett s azt találta, hogy a szappan és a fénymáz nagyon jó. Bele is kóstolt úgy, hogy mire eljött Sandhurstból, nem volt egészen a régi föllengző.

Erre egy kis szünet következett s egy nagy jelenet övéivel, a kik sokat vártak tőle. Majd egy évet távol töltött a „világ szennyos érintésétől” egy harmadrendű depot-battalion-ban, a hol az ifjabbak mind gyermekek, az öregebbek pedig mind asszonyok voltak s végül kikerült Indiába, a hol a szülői támogatástól elszakítva, saját magán kívül nem volt senkije, akire szomorúság idején támaszkodhatott volna.

India tudvalevőleg minden országok között leginkább az az ország, a hol nem szabad a dolgokat nagyon komolyan venni, - kivéve a déli verőfényt minden esetben. Tulságos munka és tulságos energia ép oly biztosan öl itt, mint a legválogatottabb vétkek vagy a tulságos sok ital. A szerelmeskedésnek nincs értelme, mert egyik helyről folyton a másikra helyezik az embert s vagy a legény vagy a lány elhagyja az állomást és soha többé nem tér vissza. Jóságnak nincs értelme, mert itt az a szabály, hogy az embert legrosszabb cselekedete szerint ítélik meg, legjobb tettének gyümölcsét pedig más élvezi. A gonoszságnak nincs értelme, mert mások még gonoszabbak s az igazságtalanságok sokkal tovább maradnak elintézetlenül Indiában, mint bárhol másutt. Mulatságoknak nincs értelme, mert alig értél egyszer végökre, újra kezdheted ugyanazokat s a mellett a legtöbb mulatságnak az a célja, hogy az ember elnyerje másnak a pénzét. Betegségnek nincs értelme, mert az teljesen a mindennapi foglalkozáshoz tartozik s ha meghalálozol, a kimúlásod és temetésed közt levő 8 óra alatt más valaki rögtön elfoglalja helyedet és hivatalodat. Nincs itt értelme semminek, csak a szabadságnak, haza Angliába és a hivatali fizetésnek s ezeknek is csak azért, mert ritkán fordulnak elő. Tunya egy ország ez, a hol minden ember tökéletlen eszközökkel dolgozik. S a legokosabb, nem venni komolyan senkit és semmit s elmenekülni a mily hamar csak lehet olyan földre, a hol a mulatság mulatság s a mások becsülését érdemes megszerezni.

A mi gyerekünk azonban ide került - a mese olyan vén, mint a Dombvidék - s mindent komolyan vett. Csinos ficzko volt s mindenütt kényeztettek. A becézgetést komolyan vette és sorvadozott olyan nők miatt, a kikért még a lovunkat sem érdemes megnyergelni, hogy meglátogassuk őket. Az új, szabad élet Indiában nagyon inyére volt. Fiatal tisztcskék szemében nem is csoda, ha eleinte fölötte vonzónak tetszik ez az élet - a lovak, a társaság, a táncz és a többi. Kóstolgatta, mint a kis gyerek a szappant. Csakhogy későn jutott hozzá, kinőtt fogsorral. Nem volt érzéke semmiben a kellő mérték iránt, épen mint a kis gyereknek - és sehogy sem tudta megérteni, mért nem bántak vele itt is annyi méltánylással, mint az apai földél alatt. Ez a dolog sértette érzelmeit.

Ha czivódott más ifjakkal, túlságos érzékenysége nem tudta a czivódást elfelejteni, s folytonosan izgatódott miatta. A whist, gymkhanas s egyéb effajta hivatal utánra való szórakozás, tetszett neki; de ezeket is komolyan vette, ép oly komolyan, mint dáridó után a „fejét”. Whisten és gymkhanason elvesztette pénzét, mert nem tudott játszani.

Veszteségét komolyan vette s egy két-aranydíjas, kurta sörényű ponny-futamra annyi lelkesedést, annyi érdeklődést pazarolt, mintha a nagy Derby lett volna. Egyrészt tapasztalatlansága volt az oka mindennek - ép úgy, mint mikor a kis gyerek pörölni kezd a kályhatakaró sarkával, de másrészt az a szédület, a mely elfogta, mikor nyugodt világából hirtelen ebbe a mozgalmas, csillogó életbe lökték bele. A szappanról és a fénymázzról senki sem szólt neki, mivel a legtöbb ember magától értetődőnek találja, hogy ilyesmikkel szemben rendes körülmények között mindenki óvatos. Sirlalmas látvány volt, hogy' zúzza magát a gyerek darabokra, mint valami rakoncátlan csikó, mikor elszabadulva gazdája kezéből megrokkban és összevissza töri magát.

Ez a féktelen mértékletlenség oly multságokban, a melyek miatt az embernek a kis ujját sem érdemes mozdítani, annál kevésbbé szenvedélyeskedni, hat hónapig tartott, a hideg napok alatt. - Ekkor azt gondoltuk, hogy a hőség s annak tudata, hogy pénzét elvesztette, egészségét tönkretette és lovait megsántította, ki fogja a gyereket józanítani s azután rendes ember lesz. Száz közül kilenczvenkilencz esetben így is lett volna. Minden indiai állomáson van rá példa. De ebben a különös esetben a föltevés nem vált be, mert a gyerek érzékeny volt s mindent komolyan vett - a mint előbb mondtam már kétszer is.

A hideg napok multával ezredese szigoruan a lelkére beszélt a gyerekeknek. Ettől jobban összetört, mint eddig bármi mástól; pedig az egész semmi egyéb nem volt, mint egy rendes „ezredesi dorgatorium.”

A mi most következik, érdekes példa arra, mily szoros kapocs fűz egymáshoz minden embert s tesz felelőssé mindenkit mindenkiért.

A *gyerek* lelkének a kegyelemdőfést egy hölgynek beszéd közben elejtett megjegyzése adta meg. Fölösleges volna ismételni. Afféle meggondolatlanul kiszalasztott irgalmatlan kis mondatocska volt s a gyereket fülig pirította. Három napig nem bújt elő szobájából s aztán két napi szabadságot kért, hogy vadászni mehessen egyik csatornázási mérnök pihenő háza közelébe, mintegy harmincz angol mértföldnyire. A szabadságot megkapta és sohsem volt még oly lármás s annyira veszekedő kedvében, mint ez este a tiszt asztal mellett. Azt mondta, hogy „nemes vadra” indul s féltizenegykor eltávozott egy kis kocsiban. A pihenőház körül legfölebb foglyot löhetett az ember; a foglyot pedig nem igen mondhatjuk „nemes vad”-nak. Nevetett is rajta mindenki.

Kora reggel megjött egyik őrnagy rövid szabadságáról s meghallotta, hogy a *gyerek* „nemes vad”-ra indult. Az őrnagy érdeklődött a *gyerek* iránt s a hideg napokban nem egyszer megpróbálta észretéríteni. Az őrnagy összeránczolta homlokát, mikor értesült a kirándulásról s egyenest a *gyerek* lakásába sietett, a hol mindent keresztül-kasul kutatott.

Csakhamar kijött a lakásból s találkozott velem, mikor épen névjegyet hagytam ott a tisztasztalnak. Az előszobában nem volt senki más.

Igy szólt: „A gyerek vadászni ment. Vadra indul az ember revolverrel és íróeszközökkel?”

Én így szóltam: „Bolondság, őrnagy!” - láttam rajta, mi járt az eszében.

Ő így szólt: „Akár bolondság, akár nem bolondság, én most azonnal indulok a csatornához. Nagyon nyugtalanít a dolog.”

Majd egy pillanatig elgondolkozva, így szólt: „Tud hazudni?”

„Ön tudja a legjobban” - feleltem. „Az a mesterségem.”

„Nagyon jól van,” folytatta az őrnagy. „Velem kell jönnie kocsin, most rögtön, a csatornához, madarakra lövöldözni. Menjen, készüljen vadászatra - *gyorsan* - s rohanjon vissza puskástul.”

Az őrnagy nagyszerű férfi volt; s tudtam, hogy nem osztogat hiábavaló parancsokat. Engedelmeskedtem neki s visszajövet már a kocsiban találtam, alul a puskák és az eleség, teljes felszerelés vadászkirándulásra.

A kocsist elküldte s maga hajtott. Végig az állomáson lassan haladtunk; de a mint kiértünk a sikság poros országútjára, nekieresztette a lovat. Jó beföldi fajta megmutatja, mit tud, ha szorítják. A harmincz mértföldhöz három óra sem kellett; de a szegényes pára csaknem összeesett.

Egyszer megkérdeztem: „Mire való ez a veszett rohanás, őrnagy?”

Nyugodtan válaszolt: „A *gyerek* maga van - egy, két, öt, tán már tizennégy óra óta! Mondom önnek, nyugtalanít a dolog.”

Ez a nyugtalanság rám ragadt s én is segitettem hajszozni a lovat.

A mint a pihenőházhoz értünk, az őrnagy a *gyerek* szolgája után kiáltott; de nem felelt senki. Beléptünk a házba, nevén szólítgatva a *gyereket*; de nem felelt senki.

„Valahol kint vadászik” - szóltam.

De ugyane pillanatban az egyik ablakon keresztül egy kis égő viharlámpát vettem észre. Délután négy óra volt. Megmeredve álltunk meg a verandán s visszafojtott lélekzettel figyeltünk minden neszre. Nagy csomó légy zummogása hallatszott ki a szobából. Az őrnagy semmit sem szólt; levette sisakját s csendesen beléptünk.

A *gyerek* ott feküdt holtan az ágyon, a csupasz, meszelt szoba közepén. Fejét csaknem darabokra szakgatta a revolver-lövés. A puskatok be volt szijazva, az ágy fel se volt bontva s az asztalon hevert a *gyerek* írómappája fényképekkel. Félre vonult meghalni, mint a megmérgezett patkány!

Az őrnagy halkán mondogatta magában: „Szegény *gyerek*! Szegény, szegény ördög!” Majd elfordult az ágytól s így szólt: „Szükségem van e dologban az ön segítségére.”

Mivel a *gyerek* öngyilkos lett, rögtön tudtam, milyen segítségről van szó. Az asztalhoz mentem, leültem, rágyujtottam s elkezdtem keresztül kutatni az írómappát. Az őrnagy vállamon keresztül nézett, ismételve folytonosan: „Későn jöttünk! - Mint lyukában a patkány! - Szegény, szegény ördög!”

A *gyereknek* a féléljelt azzal kellett töltenie, hogy leveleket irt övéinek, ezredesének s egy lánykának haza, szülőföldjére. A mint készen lett, rögtön agyonlőtte magát, mert mikor ráakadtunk, már jó régen halott volt.

Elolvastam mindent, a mit írt s minden levelet sorban oda nyujtottam az őrnagynak is.

A levelekből láttuk, mennyire komolyan vett mindent. „Gyalázatról” - irt - „a melyet nem képes elviselni” - „olthatatlan szegénységről” - „bűnös bolondság”-ról - „tönkre ment élet”-ről s hasonlókról; e mellett egy csomó magándologról atyjának, anyjának, de ezek sokkal szentebb dolgok, semhogy nyomdába kerülhessenek. Legsiralmasabb volt az a levél, a mit a lánykának irt, haza, szülőföldre. Valósággal megrázott, mialatt olvastam. Az őrnagy nem is próbálta könnyeit visszatartani. Becsültem érte. Olvasás közben tántorogni kezdett s egyszerűen úgy jajgatott, mint egy asszony, épen nem titkolva fájdalmát. A levelek oly szomorúak, oly reménytelenek, oly meghatók voltak. Elfelejtettük a *gyerek* minden bolondságát s nem gondoltunk másra, mint arra a szegény teremtésre ott az ágyon s a befirkált papirdarabokra kezeinkben. Tiszta lehetetlenség volt ezeket a leveleket haza küldeni. Megrepsztették volna az apa szívét, s megölték volna az anyát, megölve benne előbb a fiába vetett hitet.

Végre az őrnagy leplezetlenül felszárította könnyeit s így szólt: „Épületes dolgok egy angol családra nézve! Ugyan mit tegyünk most?”

Mivel tudtam, mért hozott ki az őrnagy, így feleltem: „A *gyerek* kolerában halt meg. Ott voltunk, mikor meghalt. Nem érhetjük be fél rendszabályokkal. Lássunk hozzá.”

Ezután a legborzalmasabb komikus jelenet következett, a melyben valaha részt vettem, - megszerkesztése egy nagy irott hazugságnak, támogatva nyilvánvaló bizonyítékokkal, hogy a *gyerek* hozzátartozóit otthon megvigasztaljuk. Elkezdtem a levél vázlatát, az őrnagy itt-ott megjegyzéseket szúrt közbe, mialatt összeszedett mindent, a mit a *gyerek* írt s hamuvá égette a kandallóban. Forró, csendes este volt, mikor belekezdünk s a lámpa keservesen világított.

A vázlatmal meg voltam elégedve. Megírtam, hogy a *gyerek* példaképe volt minden erénynek, ezrede szerette, nagy pályafutás várt rá s így tovább; hogy' ápoltuk bajában - érthető, hogy apró hazugságokkal nem sokra mentünk volna - s hogy' halt meg nyugodtan kinlódás nélkül. Borzadoztam, míg mindezt papírra vettem s azokra a szegényekre gondoltam, a kik olvasni fogják. Majd nevettem az egész eset groteszk voltán s a nevetés összekeveredett a borzadállyal. - Az őrnagy úgy vélekedett, hogy mindkettőnknek valamit innunk kellene.

Nem is merem megmondani, mennyi whiskyt ittunk meg, míg a levél elkészült. De semmi hatása nem volt ránk. Magunkhoz vettük a *gyerek* óráját, medalionját és gyűrűit.

Végül így szólt az őrnagy: „Hajából is el kell küldenünk egy fürtöt. Asszonynépség megbecsüli az ilyesmit.”

Csakhogy megvolt az oka annak, mért nem találhattunk az elküldésre alkalmas hajfürtöt. A *gyerek* fekete hajú volt, szerencsére ilyen volt az őrnagy is. Levágtam késsémmel egy csomócskát az őrnagy hajából halántéka fölött s beletettem a kis csomagba, a mit csináltunk. A nevetés és a borzadály említett vegyüléke újra elfogott s félbe kellett hagynom mindent. Az őrnagy csaknem rosszul volt; s tudtuk mind a ketten, hogy a dolog legborzasztóbb része még hátra van.

Lepecsételtük a *gyerek* pecsétjével és pecsétviaszkjával a kis csomagot, melybe beleraktuk a fényképeket, a medaliont, az okmányokat, a gyűrűket s a levelet és a hajfürtöt.

Ezután így szólt az őrnagy: „Az istenért menjünk ki - ki ebből a szobából - és gondolkozzunk.”

Kimentünk s fel alá jártunk egy óra hosszat a csatorna mellett, ettünk, ittunk abból, a mit magunkkal hoztunk, míg a hold fel nem kelt. Most már pontosan tudom, mit érez a gyilkos. Végre kényszerítettük magunkat, hogy visszamenjünk a szobába, a lámpához és a halotthoz s belefogtunk munkánk másik felébe. Nem szándékozom hosszasan leírni. Rettenetes volt. Elégettük az ágyat s a hamut a csatornába szórtuk. Fölszedtük a szoba gyékényét s ugyanúgy bántunk vele. Bementem a közeli faluba s két nagy ásót kértem kölcsön, - a falusiakat nem

hivhattam segítségül - s az őrnagy ezalatt a többi dolgot rendezte. Négy kemény óráig tartott a sirás. Munka közben azon tanakodtunk, mire emlékszünk abból, a mit temetéskor szokás mondani. Megegyeztünk az Úr imádságában s egy külön, nem hivatalos imában a *gyerek* lelki üdvéért. Azután elhantoltuk a sírt s bementünk a verandára - nem a házba - hogy aludjunk egyet. Holtra fáradtunk.

Mikor felébredtünk, az őrnagy kimerülve így szólt: - „Nem mehetünk vissza csak holnap. Meg kell adni neki a kellő időt a kimúlásra. Jól jegyezze meg, hogy *ma* korán reggel halt meg. Ez sokkal természetesebbnek fog látszani.”

Az őrnagy bizonynyal egész éjjel ébren volt s gondolkozott.

Igy feleltem: „De mért nem viszzük magunkkal a holttestet a táborba?”

Az őrnagy gondolkozott egy pillanatig: „Mert az emberek szétszaladtak, mikor koleráról hallottak. S a kocsi is elment.”

Ez teljesen igaz volt. A kocsiról egészen megfélemedtünk s a ló hazament.

Ott töltöttük az egész nyomasztó napot a pihenő házban, meghányva-vetve mesénket a gyerek haláláról, hogy lássuk, nem maradt-e benne hézag valahol. Délután közeledett egy benszülött, de kerekét oldott, mikor elébe kiáltottuk, hogy itt egy sahib halt meg kolerában. Alkonyat felé az őrnagy közölte velem minden aggodalmát a gyerekre vonatkozólag s félelmes történeteket mesélt öngyilkosságokról és öngyilkossági kísérletekről, a miktől égnek áll az ember haja. Elmondta, hogy egyszer maga is odakészült már az árnyékvilágba, mint a *gyerek*, mikor még ifjú volt s új ember az országban. S ezért értette is, mi minden viaskodott a gyerek szegény, megkínzott koponyájában. Azt is mondta, hogy a fiatal tisztecskék, ha elfogja őket a bűnbánat, vétkeiket sokkal komolyabbnak s kevésbbé helyrehozhatóknak tartják, mint a minők valóságban. Elbeszélgettük az estét s elismételtük mesénket a *gyerek* haláláról. A mint a nap felkelt s a *gyerek* az elmélet szerint is el lehetett temetve, útnak indultunk az állomás felé. Este nyolctól reggel hatig gyalogoltunk; de bár holtra fáradtunk, nem feledkeztünk meg arról, hogy a *gyerek* lakására menjünk s revolverét hiánytalan töltésekkel tokjába tegyük. Írómappáját is az asztalra tettük. Felkerestük az ezredest s jelentést tettünk a halálesetről, miközben legtöbb hasonlóságot éreztünk magunkban a gyilkosokkal. Azután lefeküdtünk s egész nap aludtunk, mert tovább már nem birtunk magunkkal.

A történet annyi hitelre talált, a mennyire épen szüksége volt; mert tizennégy nap se telt még el s a *gyerekről* már mindenki megfélemedezett. De akadtak néhányan itt-ott, a kik azt mondták, hogy az őrnagy botrányosan járt el, nem hozva magával a halottat, hogy katonai tisztesség mellett lehetett volna eltemetni. A legszomorubb az a levél volt, a mit a *gyerek* anyja irt az őrnagynak és nekem - nagy tintafoltokkal minden oldalon. A lehető legkedvesebb szavakkal emlékezett meg nagy szivességünkről s arról a lekötelezettségről, a melylyel teljes életében adósunk marad.

Mindent tekintetbe véve, tényleg le is köteleztük; csakhogynem egészen úgy, a hogy ő gondolta.

Következmények.

Simlában vannak egy évig tartó hivatalok és két évig tartó hivatalok és öt évig tartó hivatalok és vannak vagy szoktak lenni tartós hivatalok, a melyekben, ha oda jutsz, földi élted fogytáig elülhetsz, piros orcákat s csinos jövedelmet biztosítva magadnak. Természetesen a hideg napokban kimozdulhatsz, mert Simla ilyenkor nagyon unalmas.

Tarrion Isten tudja honnan került ide. Valahonnan Közép-India egyik félreeső távoli zugából. Katona volt, de szíve mélyéből azt kívánta, hogy megszabaduljon ezredétől s mindörökké Simlában élhessen. Semmi iránt sem viseltetett valami különös előszeretettel, a jó paripán és a kellemes társaságon kívül. Azt hitte, hogy mindenhez ért, s ez szép hiedelem, ha az ember szíve mélyéből ragaszkodik hozzá. Sokoldalú ügyessége, jó képe volt s a körülötte lévőket mindig felderítette - főleg Közép-Indiában.

Szóval Simlába jött s mivel ügyes volt és tudott mulattatni, természetes, hogy Hauksbeené asszony felé vonzódott, a ki mindent meg tudott bocsátani az ostobaságon kívül. Egyszer nagy szolgálatot tett neki az által, hogy egy meghívón megváltoztatta a keletet. A meghívó nagy táncmulatságra szólt, a melyen Hauksbeené asszony szeretett volna részt venni, de nem vehetett részt, mert összepörölt a főrendezővel s ennek a hitvány lelkű embernek volt gondja arra, hogy Hauksbeené asszony a 26-án levő nagy bál helyett a 6-án levő kis táncpestélyre kapjon meghívót. Remek egy hamisítás volt; a 6-os 26-osra volt kiigazítva. S mikor Hauksbeené asszony odatartotta a főrendező elé meghívóját s szeliden kicsúfolta azért, hogy oly ügyetlen bosszúálló: a főrendező valósággal azt gondolta, hogy íráshibát ejtett s belátta - a mi bölcs dolog volt tőle - hogy semmi értelme nincs annak, hogy az ember Hauksbeené asszonynyal harczba keveredjék.

Hauksbeené asszony hála gerjelt Tarrion iránt s megkérdezte, mit tehet érte. Tarrion kereken így válaszolt: „Szabadságon vagyok itt és zsákmányra portyázok. Egész Simlában nincs egy csipetnyi befolyásom. Egy olyan ember sem ismeri a nevemet, a ki hivatalt adhat, pedig nekem hivatalra van szükségem, - jó, zsiros hivatalra. Azt hiszem, kegyed sokat tehet, ha rászánja magát. Akar rajtam segíteni?”

Hauksbeené asszony gondolkozott egy pillanatig s lovagló ostorának nyelét végig húzta ajkai között, a mint gondolkozás közben mindig szokása volt. Majd felvillant szeme s így szólt: „Akarok”; s biztatóan megrázta kezét. Tarrion, a ki föltétlen bizalommal viseltetett ez iránt a kiváló nő iránt, többé egyáltalán véve nem törődött saját ügyével. Csak azt várta kíváncsian, miféle hivatalt fog nyerni.

Hauksbeené asszony elkezdte számíthatni, mi lehet az ára mindazoknak a kerületi főnököknek és tanácsstagoknak, a kiket ismer s minél többet gondolkozott erről, annál többet nevetett, mert szíve mélyéből érdekelte ez a mulattató játék. Majd elővette a polgári tisztviselők jegyzékét s gyorsan végigfutott a hivatalokon. Ebben a jegyzékben van egy pár remek hivatal. Végre elhatározta, hogy jobb lesz, ha megpróbálja bejuttatni Tarriont a politikai ügyosztályba, bár Tarrion túlságosan jó volt ilyesmire. Mi mindent tervezett e végből, nagyon mellékes, mert a jó szerencse vagy a végzet kezére játszott s egyéb tenni valója nem akadt, mint hogy az események folyására figyeljen s a kellő alkalmat megragadja.

Szereplése elején van minden alkirálynak egy rögeszméje: „a diplomatai titoktartás.” Idővel ez a rögeszme lejárja magát; de eleinte valamennyien görcsösen ragaszkodnak hozzá, mert új emberek az országban. Az az alkirály, a ki éppen mesénk idején volt a betege ennek a bajnak, jóval előbb, mint Lord Dufferin idejött Canadából vagy Lord Ripon az angol egyház kebeléből - az akkori alkirály nagyon beleesett ebbe a bajba. Az eredmény az volt, hogy a kikre

nézve újság volt a hivatali titoktartás, nagyon boldogtalan képet kezdtek vágni a dologhoz. Az alkirály pedig büszke volt arra, hogy mily ügyesen csepegteti bele törzskarába a hallgatagság bölcseségét.

Csak hogy a legjobb kormány az a gondatlan szokása van, hogy mindazt, a mit tesz, nyomtatott papirlapokra bizza. Ezek a papirlapok mindenfajta dologgal foglalkoznak - egy-egy benszülött valamely titkos szolgálatért járó 200 rupiás fizetésétől kezdve fel az indiai államok vakiljaihoz és motamidjaihoz intézett feddésekig, sőt fel a benszülött fejedelmeknek küldött levelekig, a melyekben egyéb különlegességeken kívül kereken megmondják nekik, hogy házuk tájékát tartsák rendben, akadályozzák meg, hogy az asszonyok gyermekrablással foglalkozzanak, s ne tömjék ki azokat, a kik megsértik őket, törött vörös borssal. Ezeket a dolgokat természetesen sohasem szabad nyilvánosságra hozni, mivel benszülött fejedelmek hivatalosan sohasem tévednek s államaikat hivatalosan ép oly jól kormányozzák, mint a mi területeinket. S azok a titkos engedmények, melyekben különböző fura alakok részesülnek, alapjokban véve szintén nem arra valók, hogy újságokba kerüljenek, bár olykor pompás olvasmányok.

Mikor a legfőbb kormány Simlában van, a szóban forgó papirlapok ott készülnek s onnan indulnak körutjukra a hivatali szekrényekben vagy a postán mindazokhoz, a kiket illetnek.

Az említett alkirály előtt a hallgatagság elve ép oly fontos volt, mint gyakorlati megvalósítása s azt tartotta, hogy oly jóindulatu kényuralom, a minő a mienk, sohasem engedheti meg, hogy akár oly apróságok is, a milyen például az alárendelt irtóki állások betöltése, nyilvánosságra jussanak, mielőtt a kellő időpont el nem érkezik. Ez az alkirály mindig nevezetés volt elveiről.

Ez időtájt egy nagyon fontos papircsomó volt készülöben. Kézről-kézre kellett volna járnia Simla egyik végétől a másikig. Hivatalos boríték helyett nagy négyszögletű halvány vörös borítékba tették, s a közlemény szépen összehajtogatott papírra vetett kéziratban volt még. „Az irtók főnöke”-re volt czimezve.

Bizonyos, hogy „az irtók főnöke” és „Hauksbeené asszony” meg egy kacskaringó között nem nagy a különbség, ha a czim oly olvashatatlanul van írva, mint a hogy ez volt. A *chaprassi*, a kinek kiadták a borítékot, semmivel sem volt ostobább a legtöbb *chaprassinál*. Csupán azt feledte el, kinek kell kézbesítenie ezt a hivatalos küldeményhez épen nem hasonlító borítékot, minél fogva megkérdezte az első angoltól, a kivel találkozott, hova vigye. Ez az angol történetesen a legnagyobb sietséggel Annandale felé nyargalt. Futó pillantást vetve a borítékra, így szólt: - „Hauksbeené asszonynak” - s tovább sietett. Hasonlóképen tett a *chaprassi* is, mert ez a levél volt ma az utolsó s át akart esni dolgán. Kézbesítő könyvre nem volt szükség. Rábizta a levelet Hauksbeené asszony levélhordójára, maga meg elment pipázgatni egyik barátjához.

Hauksbeené asszony épen szabásmintákat várt egyik barátnéjától. A mint megkapta a négyszögletes nagy borítékot, így kiáltott fel: „Óh, az aranyos teremtés!”, s felbontotta papírvágó késével a borítékot, melyből szanaszét hullottak a padlóra a teleirt papirlapok.

Hauksbeené asszony belefogott az olvasásba. Említettem már, hogy az iratsomó roppant fontos volt. Ennyivel teljesen beérheted, nyájas olvasó. Nehány izenetváltásról, két szabályzatról, egy benszülött főnökhöz intézett határozott parancsról s két tuczat egyéb dologról volt benne szó. Hauksbeené asszonynak olvasás közben elszorult a lélekzete, mert ha az ember először pillantja meg a nagy indiai kormánygépezet minden csillogó máztól és lepeltől megfosztott kerekeinek működését, még ha nagyon ostoba is, akkor is megrendül. S Hauksbeené asszony eszes némben volt. Eleinte kissé ijedezett, s úgy érezte, mintha valami villámsugár végét tartaná a kezében s nem tudná, mit csináljon vele. A papirlapok tele voltak széljegyzetekkel s bevezetésekkel; s a jegyzetek közül nem egy még rettenetesebb volt, mint maga az egész tartalom. A bevezetések oly embereket illeltek, a kik ma már halottak vagy távol élnek, akkortájt azonban nagy befolyásuk volt. Hauksbeené asszony végigolvasott mindent s nyu-

godtan gondolkozni kezdett olvasás közben. Majd felvillant agyában a lelet értéke s meghányta-vetette, mikép lehetne legjobban felhasználni.

Épen belépett hozzá Tarrion. Elolvasták együtt az iratcsomót s Tarrion, a ki nem tudta, hogy' jutott hozzá Hauksbeené asszony, kijelentette, hogy Hauksbeené a legdicsőbb nő az egész világon. Magam is azt hiszem, hogy ebben igaza volt, vagy legalább is nagyon közel járt az igazsághoz.

„Legjobb az egyenes út” - szólt Tarrion másfél órai tanulmányozás és tárgyalás után. „Mindent tekintetbe véve, azt hiszem, a hirszolgálati hivatal nekem való. Vagy ez vagy a külügyi hivatal. Megyek s megostromlom a fő istenségeket saját szentélyeikben.”

Nem valami kis embert vagy valami apró nagy embert keresett fel. Nem érte be valamelyik erős osztály gyöngé főnökével sem. Egyenesen a kormány egyik legnagyobb és legerősebb oszlopához fordult s kijelentette neki, hogy zsiros hivatalra volna szüksége Simlában. Ez a furcsa szemtelenség mulattatta a hatalmas oszlopot s mivel abban a perczben más dolga nem volt, végighallgatta a bőbeszédű Tarrion ajánlatait.

„Remélem, hogy a mi előterjesztett igényeit illeti, az önbizalom adományán kívül egyéb kellékekkel is rendelkezik?” - szólt a hatalmas oszlop.

„Ezt, uram, legyen szives ön maga megítélni” - felelt Tarrion. S jó emlékező tehetsége lévén, belekezdett a széljegyzetek elmondásába, lassan, egymásután mondta el őket, mint mikor az ember chlorodint csepegtet egy pohárba. Mikor a határozott parancshoz ért - volt ilyen is közte - a hatalmas oszlop nyugtalankodni kezdett.

Tarrion így végezte beszédét: „S azt hiszem, hogy efféle ismeretek legalább is annyit érnek egy hivatalban, mondjuk a külügyi osztályban, mint az, hogy valaki egy magasrangu tiszt nejeének az unokaöccse.”

Ez a csipés a hatalmas oszlopnak szólt, mert a legutóbbi üresedést a külügyi osztályban ép ilyen protekció következtében töltötték be s ő maga is belejátszott a kinevezésbe.

„Majd meglátom, mit tehetek önért,” szólt a hatalmas oszlop.

„Fogadja leghálásabb köszönetemet,” - felelt Tarrion és eltávozott. A hatalmas oszlop pedig neki látott, hogy hivatalt találjon számára.

* * *

Tizenegy napi szünet következett, tele dörgéssel, villámlással és sürgönyök tömegével. A hivatal nem volt nagyfontosságú s havonként alig hozott többet 500-700 rupiánál. De, mint az alkirály kijelentette, a diplomatiái titoktartás elvét tiszteletben kellett tartani s önkényt értetődött, hogy olyan ember, a kinek ily alapos magánértesülései vannak, méltó az előléptetésre. Hamar elő is léptették. Ugy látszik, állandóan gyanakodtak rá, bár ő maga tiltakozott az ellen a föltevés ellen, mintha értesüléseit valami sajátságos, különös tehetségnek köszönhetné volna. A történet egyéb apró részleteit, beleértve az elveszett boríték sorsát is, az olvasó maga is kitalálhatja, mert sok oka van annak, a miért én meg nem írhatom. De ha az olvasó nem ismeri az állapotokat ott fönn, akkor sohasem fogja kitalálni s be fogja vallani, hogy erre képtelen.

Mit szólt az alkirály Tarrionnak, mikor bemutatták őt neki? „Úgy, ez az az ifjú, a ki ajtóstul rohant be az indiai kormányzatba, ez az? Jegyezze meg magának, uram, hogy ilyesmi másodszor meg nem történhetik.” Ugy látszik, mégis megtudott valamit.

Mit szólt Hauksbeené asszony, mikor Tarrion csaknem könybe borult szemmel hálálkodott neki?

„Hiszen megmondtam önnek.”

S azután hozzátette, mintegy magához beszélve: „Milyen bolondok a férfiak!”

Mac Goggin Aurelian megtérése.

Ez tulajdonképpen nem is mese; hanem értekezés; s véghetetlenül büszke vagyok rá. Értekezést csinálni nagy dolog!

Mindenkinek van joga vallásos meggyőződésre; de senkinek sincs joga arra, legkevésbé van valamelyik fiatal tisztviselőnek, hogy meggyőződését erővel másnak a nyakába akarja varrni. A kormány hébe-korba furcsa czivileket küld ide; de Mac Gogginnál furcsábbat jó idő óta nem exportált. Eszes volt, kápráztatóan eszes, de eszsége rossz irányban munkálkodott. A helyett, hogy a hazai viszonyokat tanulmányozta volna, könyveket olvasott valami úgynevezett Comte-tól, valami Spencer-től és Clifford tanártól. (Mindezek a könyvek könyvkereskedésekben megszerezhetők.) Ezek a könyvek az emberek belső világával foglalkoznak olyanoknak a szempontjából, a kik elrontották a gyomrukat. Rendelet nem tiltotta meg Mac Gogginnak, hogy e könyveket olvassa; de anyja jobb izlésre szoktathatta volna. A könyvek tartalma erjedésnek indult a fejében, s Mac Goggin, mikor Indiába jött, oly vallást hozott magával, a mely híg volta mellett teljesen saját készítménye volt. Hitből nem sok volt benne. Anniből állt, hogy az embereknek nincs lelkök, hogy sem Isten, sem földöntúli lét nincsen s hogy kiki tartsa kötelességének az emberiség javát valamilyen rombolással előmozdítani.

Ugy látszik, az volt egyik másodrangú hittétele, hogy a parancs-osztogatásnál csak egy nagyobb bűn van: engedelmeskedni a parancsoknak. Mac Goggin legalább így nyilatkozott; de én azt gyanítom, hogy mestereit félremagyarázta.

Egy szóval sincs kifogásom efféle hitelvek ellen. Városban keletkeztek, a hol nincs egyéb, mint gépezet meg aszfalt meg épület, - valamennyi sűrű ködbe burkolva. Természetes, hogy ott az ember arra a gondolatra jut, hogy saját magánál semmiféle felsőbb lény nem létezik s hogy a főváros építési bizottsága hozott létre mindent. De ebben az országban, hol a maga valóságában látjuk az emberiséget, - a nyers, barna, csupasz emberiséget, - feje fölött a sugárzó menyboltozattal, talpa alatt a kihasznált, agyondolgozott földdel, az effajta nézetek valahogyan elenyésznek s a legtöbb ember egyszerűbb elméletekhez tér vissza. Az élet itt Indiában korántsem való annak a nézetnek a támogatására, mintha egyáltalában senki sem állana az ügyek élén. Még pedig azért, mert a képviselő fölötté áll az asszisztensnek, a komisszárius fölötté áll a képviselőnek, az alkormányzó parancsol a komisszáriusnak és az alkirály parancsol mind a négyöknek, a miniszter rendeletei szerint, a ki felelős az uralkodónak. Ha már most az uralkodó nem volna felelős teremtményének - föltéve, hogy nincs teremtmény, a kinek felelős legyen, - bizony nem igen volna rendben a szénája egész közigazgatási rendszerünknek. Ez pedig nyilvánvaló képtelenség. Otthon még menthetők az emberek. Legnagyobb részt mintegy istállóba vannak csukva s könnyen makranczosokká lesznek. Ha egy erős makranczos lovat akarunk begyakorolni, ágaskodni fog és tajtékozni, úgy hogy végre a zabola végeit is alig látjuk. De a zabola azért ugyanaz marad. Indiában nincs kedve az embernek a makranczoskodáshoz. Az éghajlat és a munka elejét veszik a szavakból való építkezésnek.

Ha Mac Goggin nagy betűkkel kezdődő s „ismus”-okkal végződő nézeteit megtartotta volna magának, senki sem törődött volna velök. De nagyatyái mind két részről lelkészek voltak s így a prédikáló hajlam belőle is kitört. Azt akarta, hogy a klubban mindenki ismerje be, hogy nincsen lelke s segítsen neki, a teremtményt száműzni örökre. Akadtak, a kik azt mondták neki, hogy neki bizonyára nincsen lelke, mert még nagyon fiatal; de ebből még nem következik az, hogy az öregebbek ép oly fejletlenek. S akár van túlvilág, akár nincs, itt a földön nyugalomra van szüksége az embernek, hogy ujságját végigolvashassa.

„De nem erről van szó! Nem erről!” szokott ilyenkor Aurelian felkiáltani. Erre azonban fejéhez vagdalták a pamlag-vánkosokat s felszólították, hogy távozzék egy bizonyos helyre, a hol majd találhat hívőkre.

„Blastoderm”-nek nevezték - mert azt állította, hogy egy hasonló nevű történelem előtti családból származik - s gunynyal és kacajjal igyekeztek őt elhallgattatni. Mert béke-zavaró volt, a kivel nem lehetett birni; s ezenkívül folytonosan boszantotta az öregebbeket. Főnöke, a ki már a határon dolgozott, mikor Aurelian még a padlón csúszkált négykézláb, azt mondta neki: ahhoz, hogy okos ifjú számba vegyék, túlságosan ostoba. Igaz, hogyha egyszer komolyan ráadta volna magát a munkára, néhány év alatt felvitte volna a titkárságig. Ép olyan fajta ember, szólt, a milyenre itt szükség van: csupa fej, gyakorlat semmi, theoria száz meg száz. Egyetlen egy lélek sem törődik Mac Goggin lelkével. Lehetett volna neki kettő, vagy egy sem, vagy akárhány lelke. Az ő dolga az, hogy engedelmeskedjék a parancsoknak, tartsa rendben vonalát, de ne rontsa a clubbot - ismus-aival.

Kitűnő munkaerő volt; de nem kaphatott oly megbízást, a melyen ne próbált volna valamit javítani. Ez a hibája együtt járt hitével. Ez a hit túlságosan felelőssé tette az embert s nagyon sokat bízott az ember becsületére. Néha sikerülhet egy vén gebét ócska kötőfékkal lovaglásra fölszerelni, de egy fiatal méncsikót soha. Mac Gogginnek több kellemetlensége volt ügyei miatt, mint bárkinek kortársai közül. El tudta képzelni, hogy oly ötven rupiás ügyekben, a melyekben mindkét fél tiszszeresen hamisan esküdött, harmincz oldalas ítéletekkel előmozdítja az emberiség javát. Annyi azonban bizonyos, hogy nagyon sokat dolgozott és sokat búsult és boszankodott a korholások miatt, melyekben része volt, s hivatalán kívül nevetségesen viselkedett, úgy hogy az orvos végre figyelmeztette, hogy túlerőlteti magát. De Mac Goggin szellemileg véve makranczos volt s büszke volt magára és erejére. Nem akart semmiféle tanácsot elfogadni. Naponként egyfolytában kilencz órát dolgozott.

„No jó” - szólt az orvos - „össze fog roskadni, mert túlerőltette magát.”

Mac Goggin egészsége kissé csakugyan megrendült. Egy nap aztán bekövetkezett a katasztrófa oly drámai módon, a mint csak elgondolható.

Az esős időszak előtt történt. Kint ültünk a verandán, a levegő izzóan forró és nyomasztó volt. Lihegtünk s esedeztünk, bárcsak lehullanának a sötét kék fellegek s hoznának egy kis enyhülést magukkal. Távolról, nagyon távolról halk zugás hallatszott, az eső előjele. Egyikünk észrevette, figyelve felemelkedett helyéről s így kiáltott fel, a mi elég természetesen hangzott: „Hála Istennek!”

A „Blastoderm” erre megfordult s így szólt: „Micsoda? Biztosíthatom, hogy az egész nagyon természetes okok következménye. Egyszerű légköri tünet. Miért hálálkodik érte oly lénynak, a mely nem létezik, a mely merőben fictio?”

„Blastoderm!” morgott rá szomszédja, a ki a legközelebbi karosszékben nyújtózkodott, „ugyan add csak ide a „Pioneer”-t. Ismerjük már valamennyien fictiódat.”

A Blastoderm az asztal felé nyúlt, felvett egy ujságot s eközben úgy ugrosott, mintha valaki lökdöste volna. Átnyújtotta a lapot.

„A mint mondtam”, folytatta aztán lassan és erőlködve „teljesen természetes okoktól függ - teljesen természeteseiktől. Azt hiszem.”

„Hallod-e, Blastoderm, add ide a „Calcutta Mercantile Advertiser”-t.

A porból könnyű forgószelek kerekedett s a fák koronája suhogott. De senki sem figyelt a közélgi esőre. Mindnyájan Blastodermre bámultunk, a ki székéről felemelkedett s erőlködve

próbált beszélni. Így szólt még lassabban, mint előbb: „Teljesen érthető - szótár - vörös tölgy - felelős - ok - visszatartva - egyedül.”

„Blastoderm részeg” - kiáltott valaki. De nem volt részeg. Csodálkozva nézett ránk s kezeivel ide-oda kapkodott a félhomályban, melyet a fejünk fölött összesereglett fellegek teremtettek. Majd rekedten így kiáltott: „Mi ez? Nem tudok - vissza - elérni - piarcz - sötét.”

Mintha a hideg rázta volna e szavak közben; s mikor a villám két sugárban kigyózott, a melyek az egész égboltot három részre hasították s az eső patakokban kezdett szakadni, - Blastoderm megrémült. Rugdalózva és kapálózva állt előttünk, mint a türelmetlen paripa s tekintete borzalmat árult el.

Három percz mulva megjött az orvos s meghallotta, mi történt. „Aphasia” - így szólt. „Vigyétek szobájába. Tudtam, hogy ez lesz a vége.”

A szakadó esőben haza vittük Blastodermot. Az orvos bromkalit rendelt neki, hogy elaludjék.

Ezután az orvos visszatért velünk s megmagyarázta, hogy az aphasia a fejbajokhoz tartozik s hogy egész életéből csak még egy ily erős rohamra emlékszik vissza. Volt már többször alkalma túlerőltetés miatt csekélyebb aphasia-eseteket megfigyelni. De ez a rögtöni megnémulás érthetetlen volt, bár, mint Blastoderm maga mondaná, „teljesen természetes okokra” vezethető vissza.

„Ha felgyógyul, szabadságra kell mennie” - szólt az orvos. „A következő három hónap alatt nem szabad dolgoznia. Mondhatom, alapjában véve nem is betegség ez. Csak teljes képtelenség uralkodni a beszéden és az emlékezeten. Azt hiszem, hogy az egész dolog csillapítólag fog hatni Blastodermra.”

Két nap mulva Blastoderm visszanyerte nyelve használatát. Első kérdése ez volt: „Mi történt?” Az orvos megmagyarázta neki. „De meg nem foghatom” - kiáltott Blastoderm. „Egészen egészséges vagyok, de nem uralkodom szellememen s azt hiszem, emlékezetemen sem! Igaz?”

„Menjen három hónapra a hegyek közé s ne gondoljon semmire” - mondá neki az orvos.

„De nem értem” - ismételte Blastoderm. „Saját eszem, saját emlékezetem!”

„Nem segíthetek rajta” - felelt az orvos. „Van sok más dolog, a mit ön nem ért. S ha oly sokáig fog működni, mint én, jól fogja tudni azt is, mily semmiség az, a mit az ember sajátjának mondhat.”

Ez a csapás megtörte Blastodermot. Nem tudta megérteni. Elment a hegyek közé, félve és aggódva s csodálattal várva, sikerülhet-e neki egy mondatot, a melybe belekezdett, befejezni. Ez által elfogta őt a bizonytalanság érzete. A helyes magyarázat, hogy túlerőltette magát, nem volt képes kielégíteni. Tele lett aggodalommal, szörnyű aggodalommal.

Így hát a klubban nyugalom volt, mikor visszatért. S ha találkozol Mac Goggin Aureliánnal olyankor, mikor emberi dolgokat magyaráz, - az isteniakkal úgy látszik nem foglalkozik már annyira, mint azelőtt - nem kell egyebet csinálnod, csak tedd ajkadra mutató ujjadat s várd be, mi következik.

Ne okozz érte engemet, ha Blastoderm erre egy üveget vág a fejedhez.